

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁRSKA

Vplyv vstupu do EÚ na český potravinársky priemysel

The Influence of the Entrance of the Czech Republic into the EU on the Czech Food Industry

Študent: Júlia Gaňová

Vedúci bakalárskej práce: Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2013

Zadání bakalářské práce

Student:

Júlia Gaňová

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6202R027 Národní hospodářství

Téma:

Vliv vstupu ČR do EU na český potravinářský průmysl
The Influence of the Entrance of the Czech Republic into the EU on the
Czech Food Industry

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretická východiska českého potravinářského průmyslu před rokem 2004 a po něm
 3. Výsledky v potravinářství v období po vstupu do EU
 4. Analýza a zhodnocení výsledků v českém potravinářském průmyslu po roce 2004 a doporučení do budoucnosti
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

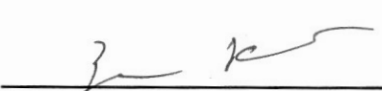
MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. *Koncepce potravinářství ČR pro období po vstupu ČR do EU (2004 – 2013)* [online]. Ministerstvo zemědělství, 2004. [cit. 2012-10-17]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/3045/_16452_32655_Koncepce_potravinarstvi_2004_2014__1_.pdf
TOMŠÍK, Pavel a Stanislava LIŠKOVÁ. *Formování struktury zemědělství a potravinářského průmyslu a trendy chování podnikatelských subjektů v procesu integrace ČR do EU*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2005. 137 s. ISBN 80-7157-894-0.
ZAHRADNÍK, Petr. *Vstup do Evropské unie: přínosy a náklady konvergence*. Praha: C. H. Beck, 2003. 340 s. ISBN 80-7179-472-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

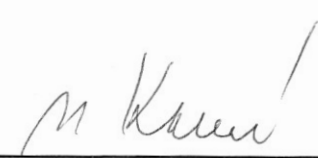
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

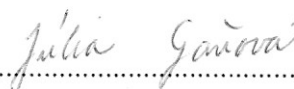

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Miestoprísazné prehlásenie

Prehlasujem, že som celú prácu, vrátane všetkých príloh, vypracovala samostatne.

V Ostrave dňa 10.5.2013

Júlia Gaňová

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala Ing. Natalii Uhrovej, Ph.D. za cenné pripomienky a rady pri vypracovávaní bakalárskej práce.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Teoretické východiska českého potravinárskeho priemyslu.....	7
2.1	Súčasná charakteristika potravinárskeho priemyslu Českej republiky	7
2.1.1	Poľnohospodárstvo ako dôležitý predpoklad pre potravinársky priemysel....	7
2.1.2	Základná definícia potravinárskeho priemyslu a jeho význam	9
2.1.3	Potravinársky priemysel v rámci OKEČ a CZ- NACE	9
2.2	História potravinárskeho priemyslu na území Českej republiky	11
2.2.1	Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel do roku 1989	11
2.2.2	Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel po roku 1989	12
2.2.3	Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel od roku 2004	15
2.3	Celkové zhrnutie prvej kapitoly	20
3	Obecný pohľad na dosiahnuté výsledky v potravinárskom sektore v období po vstupe do EU	21
3.1	Legislatívny rámec poľnohospodárstva a potravinárskeho sektora EU a ČR	21
3.2	Zmeny v českých potravinárskych výrobkoch po roku 2004.....	23
3.2.1	Ekologické poľnohospodárstvo po roku 2004	23
3.2.2	Biopotraviny v ČR	25
3.2.3	Národné značky KLASA, Regionálna potravina a Český výrobok.....	30
3.3	Geneticky modifikované potraviny v ČR.....	32
3.4	Celkové zhrnutie druhej kapitoly	34
4	Vlastná analýza a zhodnotenie dosiahnutých výsledkov v českom potravinárskom priemysle po roku 2004 a odporúčenie preň do budúcnosti	35
4.1	Vývoj základných produkčných charakteristík po roku 2004	35
4.2	Vývoj zamestnanosti a s tým súvisiacich charakteristík v českom potravinárskom priemysle.....	41

4.3	Cenový vývoj potravín.....	45
4.4	Vplyv zahraničného obchodu na obchodnú bilanciu potravín.....	47
4.5	Potravinársky priemysel a jeho odporúčenia do budúcnosti	50
4.6	Celkové zhrnutie tretej kapitoly.....	52
5	Záver	54
	Zoznam použitých zdrojov	56
	Zoznam skratiek	64
	Prehlásenie o využití bakalárskej práce	
	Zoznam príloh	
	Príloha 1	

1 Úvod

Potraviny sú základnou a nevyhnutnou potrebou pre život. Ich produkcia je spojená s jednou z najstarších činností civilizácie, poľnohospodárstvom, ktorého suroviny vytvárajú predpoklady pre ďalšie spracovanie. Výroba a následná konzumácia potravín nielen uspokojuje nepostrádateľné potreby pre existenciu, ale taktiež významne ovplyvňuje zdravie spoločnosti. So stále sa zvyšujúcim počtom svetovej populácie, prichádzajú na rad problémy súvisiace s nedostatkom ornej pôdy a vodných zdrojov, ktoré významne ovplyvňujú budúci vývoj dostupného objemu potravín. Nedostatok potravín bude viesť k ich zdražovaniu a možnej potravinovej kríze. Aj toto je jeden z dôvodov, prečo je nutné sa zaoberať tým, čo konzumujeme a snažiť sa o neprehľbovanie, ale naopak eliminovanie potravinových nedostatkov chudobného sveta a potravinových prebytkov bohatých štátov. Česká republika vstupom do Európskej únie v roku 2004 učinila jeden z významných krokov jej existencie, súvisiaci so začlenením do jedného z najväčších potravinárskych priemyslov sveta. Otvorili sa pre ňu väčšie príležitosti, ale taktiež problémy, s ktorými sa tento pomerne malý trh od roku 2004 potýka.

Český potravinársky priemysel patrí z historického hľadiska k tradičným českým odvetviam ľahkého priemyslu. Už v tridsiatych rokoch 19. storočia boli položené základy tzv. výroby bieleho zlata, cukrovarníctva a o niečo neskôr, v rokoch osemdesiatych, vznikali predpoklady na rozvoj českého pivovarníctva v oblasti Plzne. V prvej polovici 20. storočia bola veľmi nedostatková poľnohospodárska a potravinárska výroba najmä z dôvodu vypuknutia svetových vojen a nepokojov. Následne s nástupom socializmu došlo k miernemu zvyšovaniu najmä živočíšnej produkcie a k úplnému zabezpečeniu sebestačnosti v oblasti domácich potravín. K prílivu zahraničných potravín došlo až v prvej polovici 90. rokov 20. storočia. Od roku 2004 sa stáva Česká republika stále menej sebestačnou a vo väčšej miere globalizujúcou sa ekonomikou so zvyšujúcou sa ponukou sortimentu potravín.

Cieľom tejto práce je zhodnotiť postavenie a vývoj potravinárskeho priemyslu z ekonomického pohľadu po období vstupu Českej republiky do Európskej únie. Práca informuje čitateľa o základnej histórii potravinárstva do roku 2004 a následne od tohto roku do súčasnosti obšírnejšie analyzuje zmeny v makroekonomickej oblasti republiky. K naplneniu cieľa je použitá deskriptívna analýza potravinárskeho priemyslu v období od roku 2004 až po súčasné obdobie, v ktorom boli dostupné potrebné dáta.

Bakalárska práca je rozdelená do troch hlavných častí. Prvé dve sa teoreticky zameriavajú na deskripciu samostatného potravinárskeho priemyslu v súvislosti so závislosťou na poľnohospodárskom sektore v minulosti a následne v závislosti aj na európskom integrovanom systéme. Tretia časť analyzuje makroekonomickú situáciu po vstupe do Európskej únie a doporučuje možné opatrenia do budúcnosti.

Prvá kapitola je venovaná teoretickým východiskám českého potravinárskeho priemyslu. Definuje súčasný potravinársky a poľnohospodársky sektor v rámci klasifikácie CZ-NACE a charakterizuje jednotlivé etapy historického vývoja: do roku 1989, od roku 1989 do roku 2004 a od roku 2004 po súčasnosť. Druhá kapitola je zameraná na obecný pohľad na už dosiahnuté výsledky v potravinárskom sektore za obdobie po roku 2004, kde riešime hlavne legislatívne otázky a otázky konkurencieschopnosti z pohľadu biopotravín a nových národných značiek potravín. Posledná najpodstatnejšia časť práce analyzuje a hodnotí dosiahnuté výsledky v ekonomike potravinárskeho priemyslu po roku 2004 v oblasti výkonu a produkcie, zamestnanosti, cenového vývoja a zahraničného obchodu v potravinárskom priemysle.

Danú tému bakalárskej práce som si vybrala z dôvodu vlastného záujmu o problematiku potravín, ktorá sa čoraz viac stáva dominujúcim hráčom v ekonomike svetových ale aj európskych krajín. So stále viac sa modernizujúcou dobou dochádza k vzniku nových metód a prístupov v spracovaní potravín. Výrazne sa na tom podieľa chemický priemysel uľahčujúci produkciu a životnosť produktov a tým i samotné ekonomické procesy potravinárskeho priemyslu. Z tohto dôvodu som preto načrtla aj problematiku ekologického poľnohospodárstva a biopotravín.

2 Teoretické východiska českého potravinárskeho priemyslu

V tejto kapitole sa budeme zaoberať základným vymedzením poľnohospodárskeho sektoru ako predpokladu potravinárskeho priemyslu, následne samotným pojmom „potravinárskeho priemyslu“, jeho dnešným významom, zaradením do vybraných klasifikačných činností a nakoniec jeho historickým vývojom pred a po prelomových rokoch 1989 a 2004 až po súčasnosť. Tieto informácie budú slúžiť ako teoretický podklad pre nadväzujúce časti práce.

2.1 Súčasná charakteristika potravinárskeho priemyslu Českej republiky

2.1.1 Poľnohospodárstvo ako dôležitý predpoklad pre potravinársky priemysel

Poľnohospodárstvo má už od dávnej minulosti významné postavenie či už v ekonomickej oblasti daného štátu, alebo v sociálnej sfére spojenej so zabezpečením obživy obyvateľstva.

Spoločenské funkcie poľnohospodárstva sú:

- produkčná funkcia poľnohospodárstva a zásobovanie obyvateľstva potravinami,
- ekonomická funkcia poľnohospodárstva v súvislosti so zamestnanosťou a príjmami,
- poľnohospodárska pôda vo funkcii ochrancu voľného nezastavaného priestoru,
- rekreačná a ekologická funkcia (Wokoun, Malinovský, 2008).

Pre našu problematiku je dôležitá prvá funkcia a to poľnohospodárstvo v postavení producenta potravín. Okrem toho je toto odvetvie potrebné i pre ostatné odnože spracovateľského priemyslu (napr. technické plodiny). Pri ekonomickej funkcii je nutnosť spomenúť pokles zamestnanosti zapríčinený najmä inováciami a prílivom vyspelej techniky, nahradzujúcich ľudskú prácu. Vplyvom rastu medziregionálneho a medzinárodného obchodu poľnohospodárskych produktov tiež mierne klesá celkový objem produkcie v českom poľnohospodárstve. S tým priamo súvisí aj pokles potravinárskych výrobkov vyrobených v Českej republike (ČR). Z dôvodu otvorenia trhu pre zahraničie je potrebné zvyšovať konkurencieschopnosť poľnohospodárskych výrobkov aj prostredníctvom rastu ich kvality a bezpečnosti. Tu sa začína dostávať do popredia časť štvrtej funkcie poľnohospodárstva a to produkcia domácich ekologických produktov (Vošta, 2010).

Poľnohospodárstvo v produkčnom reťazci zastupuje primárnu pozíciu prvovýrobcov. S tými sa obchoduje v tzv. agrárne- potravinárskom sektore. Títo prvotní producenti sú dodávateľmi vstupov pre spracovateľov a výrobcov potravín, ktorý už neskôr vyprodukovaný výrobok distribuujú do obchodných reťazcov, odkiaľ sa následne dostáva ku konečnému spotrebiteľovi (Novotná, 2004).

Štát zohráva podstatnú rolu v cenotvorbe poľnohospodárskych surovín a tiež v konečnom dôsledku u potravinárskych produktov. Poľnohospodársky trh je totižto nestabilný a zraniteľný v oblasti :

- nepružnej ponuky, ktorá nie je priamo odvodená od dopytu po výrobkoch, ale od aktuálnych prírodných podmienok, od biologického charakteru výroby, od mobility vstupov atd.,
- nepružného dopytu, kedy obyvateľstvo je nútené uspokojovať svoju základnú životnú potrebu aj za vysokú cenu nakupovaných produktov,
- nerovnoprávneho postavenia poľnohospodárov na trhu, kde predovšetkým pôsobia monopolní dodávatelia (Wokoun, Malinovský, 2008).

Podľa neskôr vysvetlenej klasifikácie ekonomických činností CZ-NACE sa poľnohospodárstvo zaraďuje do sekcie A s názvom Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov a oddielu 01- Rastlinná a živočíšna výroba, poľovníctvo a činnosti s tým súvisiace. Pod tento oddiel spadá 7 nasledujúcich skupín :

1. Pestovanie plodín iných ako trvalých,
2. Pestovanie trvalých plodín,
3. Množenie rastlín,
4. Živočíšna výroba,
5. Zmiešané hospodárstvo,
6. Podporné činnosti pre poľnohospodárstvo a pozberová činnosť,
7. Lov a odchyt divokých zvierat a súvisiace činnosti (CZSO, 2007b).

2.1.2 Základná definícia potravinárskeho priemyslu a jeho význam

Potravinársky priemysel ČR sa dlhé roky radí k najdôležitejším odvetviám spracovateľského priemyslu. Potravinárska komora ČR spolu s Českou technologickou platformou pre potraviny ho definujú ako :

„ ... nosné odvetvie spracovateľského priemyslu, ktorého strategický význam spočíva v zaistovaní výživovej potreby obyvateľov spracovaním agrárnej produkcie a uvádzaním vyrobených potravín na trh “ (2009, str.5).

Český potravinársky priemysel si kladie dôraz na kvalitu, bezpečnosť a cenovú dostupnosť svojich výrobkov, čím chce posilňovať už spomínanú konkurencieschopnosť a efektívnosť domácich potravinárskych podnikov. V posledných rokoch však dochádza k útlmu a negatívnym trendom. Sektor je výrazne náchylný na zmeny vo svetovej ekonomike a zmeny vo vnútrozemských trhoch. Dôvody sú teda hlavne integračného a globálneho charakteru, ako napr. vstup ČR do EÚ v roku 2004 alebo vznik svetovej ekonomickej krízy v roku 2007. V porovnaní s ostatnými odvetviami spracovateľského priemyslu dynamika a rozvoj potravinárskej výroby značne poklesli. Tu je nutné spolupracovať so stabilizačnou a dotačnou potravinárskou politikou štátu, ktorá v prípade poklesu má úlohu podporiť a naštartovať podniky k výrobe (Plášil, Mezera, 2010).

Hlavným orgánom vytvárajúcim vhodné podmienky pre poľnohospodárstvo a potravinárstvo je Ministerstvo poľnohospodárstva ČR. Súčasťou ministerstva je Úrad pre potraviny, ktorý sa skladá z Odboru potravinárskej výroby a legislatívy a Odboru bezpečnosti potravín. Ich účelom je zaistiť medzi ČR a EÚ potravinové práva a potravinové štandardy. Po roku 2004, kedy sa ČR stala členom Európskej únie, je česká poľnohospodárska politika závislá na Spoločnej poľnohospodárskej politike Európskej únie (EÚ) (MZE ČR, 2004).

2.1.3 Potravinársky priemysel v rámci OKEČ a CZ- NACE

Odvetvová klasifikácia ekonomických činností (OKEČ) je hierarchicky usporiadané triedenie ekonomických činností vytvorených podľa českého štatistického úradu. Táto klasifikácia bola platná v Českej republike od roku 1994 do 1. 1. 2008. Od 1. 1. 2008 bola podľa európskych smerníc nahradená klasifikáciou ekonomických činností CZ-NACE. V porovnaní s aktuálnou klasifikáciou obsahujúcou 21 sekcií mala OKEČ iba 17 sekcií. Súčasné rozšírenie bolo zapríčinené ekonomickým rozvojom krajín, zmenami v štruktúrach

hospodárstva a organizácií, vznikom nových technológií, výrobkov, služieb a následne novými ekonomickými činnosťami. Podľa OKEČ spracováva potravinársky priemysel poľnohospodárske produkty a produkty rybolovu na potraviny a nápoje určené ľuďom alebo zvieratám. Zároveň obsahuje i výrobu medziproduktov a odvodených produktov vyššej alebo nižšej úžitkovej hodnoty. Podľa tejto už neplatnej klasifikácie spadal potravinársky priemysel do sekcie D-Spracovateľský priemysel a oddielu 15-Výroba potravinárskych výrobkov a nápojov. U CZ-NACE je už výroba nápojov vyčlenená do samostatného oddielu (CZSO, 2009).

NACE je medzinárodná klasifikácia platná od roku 1970. Bola vypracovaná za účelom porovnania štatistických dát ekonomických činností v jednotlivých oblastiach hospodárstva s ostatnými štátmi Európskej únie. Každý jeden členský štát dostal povinnosť túto klasifikáciu používať. Je zrovnateľná okrem iného aj so svetovými štatistikami, ale s rizikom nižšej mieri podrobnosti údajov. Pôvodne bola odvodená od Medzinárodnej klasifikácie všetkých ekonomických činností (ISIC). V celku boli skoro identické, rozdiel bol viditeľný iba v klasifikácií na nižších úrovniach, kde NACE je podrobnejšia (CZSO, 2007a).

Štruktúra CZ-NACE je štvorúrovňová, zložená postupne zo sekcií, oddielov, skupín a tried. V rámci tohto delenia potravinársky priemysel pripadá do sekcie C-Spracovateľský priemysel, a do oddielu 10-Výroba potravinárskych výrobkov a 11-Výroba nápojov. Oddiel 10 obsahuje 9 vymenovaných skupín:

1. Spracovanie a konzervovanie mäsa a výroba masných výrobkov,
2. Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov,
3. Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny,
4. Výroba rastlinných a živočíšnych olejov a tukov,
5. Výroba mliečnych výrobkov,
6. Výroba mlynárskych a škrobárenských výrobkov,
7. Výroba pekárskeho, cukrárenského a iných múčnych výrobkov,
8. Výroba ostatných potravinárskych výrobkov,
9. Výroba priemyslových krmív (CZSO, 2007c).

2.2 História potravinárskeho priemyslu na území Českej republiky

V tejto podkapitole sa budeme venovať historickému vývoju potravinárskeho priemyslu v jednotlivých časových etapách charakteristických určitou zmenou vo fungovaní štátu. Prvé obdobie pred rokom 1989 je charakteristické centrálnym riadeným hospodárstvom vo vtedajšom Československu. Druhé obdobie po roku 1989 sa nesie v duchu zavedenia tržného hospodárstva a s tým spojenou transformáciou českej ekonomiky. Posledné, pre túto prácu najdôležitejšie obdobie po roku 2004, je zvýraznené vstupom Českej republiky do Európskej únie.

2.2.1 Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel do roku 1989

Pred obdobím transformácie československej ekonomiky zohrávalo v potravinárskom priemysle veľkú rolu poľnohospodárstvo. Z dôvodu obmedzeného dovozu zahraničných potravín bol československý potravinársky priemysel výhradne závislý na surovinách vyprodukovaných tuzemským poľnohospodárstvom, poprípade na surovinách dovážajúcich z členských krajín Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP) (Loužek, 1999).

Po druhej svetovej vojne s príchodom komunistického režimu začala prebiehať druhá etapa pozemkovej reformy a s ňou proces kolektivizácie, teda vyvlastňovania súkromnej poľnohospodárskej pôdy do kolektívneho vlastníctva. Týmto dochádzalo k postupnému likvidovaniu súkromného podnikania v poľnohospodárstve a zvyšujúcemu sa podielu štátnej poľnohospodárskej pôdy, ktorá bola sústreďovaná do jednotných poľnohospodárskych družstiev. Všeobecne bol zaznamenaný rast podielu poľnohospodárstva na celkovom produkte ekonomiky. To dokazuje údaj z roku 1989, kedy podiel poľnohospodárstva na tvorbe hrubého domáceho produktu (HDP) činil 7,4 % a podiel zamestnanosti v tomto sektore vykazoval hodnotu 9,4 % (Stiborek, 2009). Pre porovnanie s dátami v roku 2011 bol podiel poľnohospodárstva na HDP cca 3 % a podiel zamestnanosti v poľnohospodárstve 4 % (MZE ČR, 2011). Vysoký podiel poľnohospodárstva v predtransformačnom období oproti súčasnosti bol docielený predovšetkým extenzívnym rastom a to naberaním nových výrobných vstupov bez potrebnej efektivity. Paradoxom ale je, že so vzostupom obrábanej poľnohospodárskej pôdy primerane nerástlo množstvo potravinových výrobkov. Základným dôvodom je jeden zo samotných predpokladov centrálnym riadeného hospodárstva nazývaný ako obrátený minimax. Pri vysokých vstupoch bolo produkované minimálne množstvo výstupov. Ďalším negatívnym faktorom bol slabý sortiment a nízka kvalita produktov na potravinárskom trhu. Príčinu možno hľadať v nedostatočnej konkurencieschopnosti, ktorá

bola spôsobená uzatvorenými trhmi voči zahraničiu. Kvôli malej domácej konkurencii a nedostatočnej zahraničnej konkurencii nemali výrobcovia potravín motiváciu zvyšovať ich kvalitu. Trhy vyspelých krajín Európy ponúkali kvalitnejšie potraviny, ktorým by boli nútení sa československí výrobcovia prispôbiť. Čo sa týka cien potravinárskych výrobkov, bola zavedená tzv. politika „lacných potravín“ predstavujúca výrazné štátne dotovanie poľnohospodárskych a s tým súvisiacich potravinárskych produktov (Stiborek, 2009).

Potraviny sa vyrábajúce prevažne z týchto poľnohospodárskych surovín boli sústredené do 12 výrobných hospodárskych jednotiek, ako napr. VHJ mliečného priemyslu a VHJ mlynárskeho priemyslu, a predávané iba v štátnych a družstevných obchodoch (Homolka, 1995).

2.2.2 Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel po roku 1989

Poľnohospodárska politika po roku 1989 je významná hlavne z hľadiska ekonomických a majetkovoprávných zmien.

Obdobie do roku 1994 sa nesie v znamení zrušenia dôchodkových podpôr, zavedenia štátnych intervencií ako odstránenie veľkých prebytkov poľnohospodárskej produkcie prostredníctvom Štátneho fondu tržnej regulácie, vznikom exportných subvencií slúžiacich na podporu vývozu českých poľnohospodárskych plodín a ukončením sprivatizovania poľnohospodárskych objektov. Ďalšie roky boli charakteristické stabilizáciou podnikateľskej štruktúry, investovaním do modernizácie a údržbou krajiny. Modernizáciu a reštrukturalizáciu realizujúcu v podobe poskytovania poľnohospodárskych úverov zabezpečoval Podporný a garančný roľnícky a lesnícky fond.

Československo sa po roku 1989 vybralo cestou rýchlych transformačných krokov. To sa odrazilo aj na štrukturálnych zmenách v hospodárstve. Postupne došlo k útlmu priemyslového a poľnohospodárskeho sektoru a naopak do popredia sa dostáva sektor služieb. V období osamostatnenia republiky bol zaznamenaný pokles podielu poľnohospodárstva zo vtedajších 6 % HDP na hranicu 5 % HDP v roku 1996. Znižovala sa postupne živočíšna produkcia v podobe hovädzieho, bravčového mäsa a mlieka, naopak spotreba kuracieho mäsa pozvoľne začala rásť. Zmeny v rastlinnej produkcii sa odzrkadlili v oblasti zníženia osiatych plôch poľnohospodárskych plodín, a to v pestovaní zemiakov a cukrovky. Výrazný rast zaznamenala iba repka olejná, ktorej sa osiata plocha od roku 1989 zväčšila trikrát. Podobný priebeh ako u HDP nastal aj u zamestnanosti v poľnohospodárstve, ktorá sa v tomto sektore v období 1990-95 znížila až o 51 % (Loužek, 1999).

Transformácia ekonomiky prebehla vo viacerých fázach. Prvou bola liberalizácia zameraná na uvoľňovanie cien. Liberalizáciu musela doprevádzať stabilizácia najmä vo forme fiškálnych a monetárnych reštrikcií. Až potom mohla nastúpiť fáza privatizácie, čiže fáza vytvorenia súkromného vlastníctva a následná reštrukturalizácia.

Nastupujúca liberalizácia bola prevedená najskôr tzv. cenovou úpravou odstraňujúcou dotácie väčšiny spotrebiteľských cien potravín a neskôr samotnou úpravou cien vo výrobnej a spotrebiteľskej sfére. Vyvolalo to v období 1989-1993 nárast maloobchodných cien potravín cca o 103,2 %. Toto malo negatívny vplyv na domáci spotrebiteľský dopyt, ktorý sa rastom cenovej hladiny znížil a tým donútil poľnohospodárov obmedziť výrobu, podstatne sa znížila produkcia u mlýnárenskopekárenských výrobkov, mäsových a mliečnych výrobkov. Príčinou poklesu dopytu obyvateľstva po domácich potravinách bol aj zvyšujúci sa import potravinárskych výrobkov zo zahraničia (Stiborek, 2009).

Socialistické potravinárske závody sa pred príchodom privatizácie v roku 1990 rozdelili na približne 250 menších štátnych jednotiek. Takto rozčlenené potravinárske podniky boli predmetom „malej ale i veľkej privatizácie“ v dvoch privatizačných vlnách v rokoch 1992 a 1994. Tento postup bol zavedený aj u štátnych podnikov v ostatných odvetviach hospodárstva. Na konci celého privatizačného procesu bolo podľa Ministerstva poľnohospodárstva vydaných do súkromného vlastníctva 98 % štátnych podnikov, čo činilo cez 550 malých a stredných podnikov. Privatizovalo sa najčastejšie neštandardnou formou privatizácie, ktorou bola kupónová privatizácia, ale aj obvyklými spôsobom ako priamym predajom danému záujemcovi, verejnou súťažou či aukciou. V štruktúre potravinárskeho priemyslu sa z pohľadu počtu podnikov a podielu na výrobe potravín zvýšila výroba nápojov. Opakom bola značne klesajúca výroba mlieka podieľajúca sa na výrobe potravín a pochutín (Homolka, 1995).

Z pohľadu veľkostnej štruktúry bývalých štátnych podnikov potravinárstva bola uplatňovaná tzv. prevrátená pyramída. Dôvodom bola koncentrácia malých a stredných podnikov do veľkých, vďaka čomu tieto veľké závody značne prevládali. Zmenu môžeme dokazovať po skončení privatizácie v roku 1994, kedy sa situácia obrátila a najväčšiu skupinu začali tvoriť podniky v rozmedzí 25-99 zamestnancov a najmenšiu skupinu zase podniky s viac ako 1200 zamestnancami. Potravinársky podnik, ktorý sa považoval za priemerný, zamestnával 196 zamestnancov a spracovával väčšinou ovocie, zeleninu, mlieko, mäsiarske produkty alebo nápoje. Najväčšie české podniky boli orientované na tukový priemysel a najmenšie na priemysel rybný. V celkovej bilancii štatistiky uvádzajú, že v tomto období

v porovnaní s poľnohospodárskymi objektmi potravinárska sféra disponuje lepšími podnikateľskými výsledkami (Mezera, 1995).

Socialistické podniky neboli technicky ani technologicky vyspelé, produkovali neefektívne na základe neustáleho zvyšovania výrobných vstupov bez zvyšovania produktivity práce a výstupov. Po privatizácii to bol jeden z hlavných dôvodov prečo tieto podniky reštrukturalizovať a modernizovať, respektíve zastarané neproduktívne časti týchto závodov úplne zrušiť. Takéto technické prezbrowenie malo napomôcť českému potravinárstvu predovšetkým v oblasti konkurencieschopnosti (Kubu, 2005).

Potravinársky priemysel bol v porovnaní s poľnohospodárstvom v rokoch 1991- 1993 vysoko rentabilný. Bolo to spôsobené najmä počiatočným rýchlejším rastom predajných cien potravín oproti stagnujúcim cenám poľnohospodárskych produktov. Po roku 1993 až 1994 s otvorením zahraničných trhov sa ziskovosť ustálila, dokonca v niektorých oboroch spracovávajúcich živočíšne suroviny a mlieko dochádzalo k stratovosti. Začali rásť náklady na energie, suroviny, obaly, reklamu a rôzne inovačné aktivity. Taktiež chceli výrobcovia prilákať svojich potenciálnych zákazníkov na nové receptúry potravín a rozširovanie sortimentu. Zaviedla sa nová legislatíva ochraňujúca spotrebiteľa vo forme zákona o potravinách a tabakových výrobkoch. Zákon zverejňuje stanovené požiadavky na potraviny a tabakové výrobky a povinnosti výrobcov pri výrobe potravín a tabakových výrobkov do obehu (Mezera, 1995).

Podľa Homolku (1995) sa potravinársky priemysel po roku 1994 stretáva s týmito rizikami:

- a) nedostatočné využitie výrobných kapacít,
- b) spojitosť s poľnohospodárskou prvovýrobou,
- c) zadlženosť a likvidácia spracovateľských podnikov.

Prvý kapacitný problém sme si už rozoberali. Jednalo sa hlavne o zníženie alebo úplne zrušenie štátnej podpory potravinárskym podnikom a tým i o pokles potravinárskej výroby vplyvom menšieho záujmu obyvateľstva nakupovať tieto výrobky. Spracovateľské kapacity neboli využívané naplno, hovorilo sa o stave nižšieho využívania existujúcich zdrojov. Príkladom je mäsiarsky priemysel, u ktorého boli v okolí Prahy ukončené dve z troch mäsiarskych prevádzok, a cukrovarnícky priemysel, ktorý bol nútený nezačať spracovateľskú činnosť kvôli slabej úrode.

Formovanie vzájomných vzťahov medzi potravinárskym priemyslom a poľnohospodárstvom je jednou z priorít oboch strán. Poľnohospodári chcú udržiavať priaznivé vzťahy s obchodom a potravinári naopak potrebujú pre svoj lepší rozvoj zaistiť dobré vzťahy k poľnohospodárom a ich polovýrobe. Jednou z možností ako toto uskutočniť bolo v tej dobe vzájomné kapitálové prepojenie prostredníctvom založenia spoločných družstevných podnikov, kedy by mohol prvovýrobcovi plynúť podiel na zisku z predaja potravinárskych výrobkov. Druhou voľbou mohlo byť podpísanie dodávateľsko-odberateľskej zmluvy s dlhodobou platnosťou. V praxi bola dosiahnutá takáto spolupráca iba medzi pestovateľmi a spracovateľmi olejových semien.

V 90. rokoch sa stalo predpokladom pre zadlženie vzniknutých podnikov potravinárskeho priemyslu predchádzajúce centrálné riadené hospodárstvo. Kvôli nedostatočným technológiám, kvalite, rozmanitosti a slabému marketingu výrobkov, boli noví vlastníci nútení investovať do rekonštrukcie a modernizácie. Dôkaz o vynaložení veľkého množstva finančných prostriedkov dokladuje fakt, že miera investícií v priemysle potravín za uvádzaný obdobia 1991-1994 dosiahla najvyššiu hranicu zo všetkých odvetví českej ekonomiky. Táto zadlženosť sa prejavovala v raste bankových úverov a záväzkov u poľnohospodárskych dodávateľov a konkrétne k nej došlo predovšetkým v spomínanom mliekarenskom, cukrovarníckom a mlynárskom priemysle (Bičík, Jančák, 2005).

2.2.3 Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel od roku 2004

Česká republika musela pred svojím oficiálnym vstupom do Európskej únie podstúpiť mnoho legislatívnych a tržných zmien týkajúcich sa agrárneho sektora a s tým súvisiaceho potravinárskeho priemyslu.

Tieto zmeny vyplývali z dovtedajších zistených ukazovateľov poľnohospodárstva v ČR a EÚ. ČR zaostávala napríklad v priemernej veľkosti poľnohospodárskych podnikov, bojovala s vysokým podielom prenajatej pôdy a s nízkou technickou vyspelosťou výrobných jednotiek. Po tržnej stránke po vstupe do EÚ vykazovala vysoké záporné saldo obchodnej bilancie z dôvodu nízkej ochrany domáceho trhu a na základe nižšej životnej úrovne oproti EÚ sa podieľala vyšším dielom na výdajoch na potraviny, nápoje a tabak (Novotná, 2004).

Tomuto prispôsobovaniu mal pred vstupom ČR do EÚ dopomôcť dokument s názvom Koncepcia agrárnej politiky, ktorý bol založený na Európskom modeli poľnohospodárstva. Tento model bol zameraný predovšetkým na oblasti so zlými výrobnými podmienkami a zároveň sa snažil zastaviť dlhodobé znižovanie podielu poľnohospodárstva na HDP. V potravinárskom priemysle bolo nutnosťou postupne prejsť na štandardy potravín EÚ. Koncepcia bola rozdelená do dvoch etáp s názvom Revitalizácia v období 1999-2001 a Adaptácia prebiehajúca od roku 2001 až po vstup ČR do EÚ (Fojtíková, Lebedzik, 2008).

Cieľom revitalizácie bola stabilizácia českého agrárneho sektora a harmonizácia jeho inštitúcií s inštitúciami Európskej únie. Na splnenie dostatočného vybudovania inštitucionálnej štruktúry bol vytvorený program Phare zameraný na prípravu podmienok pre využitie Európskeho poľnohospodárskeho podporného a záručného fondu (EAGGF), na budovanie intervenčných agentúr, veterinárnych agentúr, tržných informačných a administratívnych systémov. Ďalším účelovým programom bol Sapard určený na zvyšovanie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu a na dlhodobu udržateľný rozvoj českých dedinských oblastí (Novotná, 2004).

Druhá etapa v dokumente pomenovávala vo všetkých smeroch plošnú adaptáciu českého agrárneho sektora. Vznikol Štátny poľnohospodársky intervenčný fond (SZFI) podporujúci vybrané komodity (napr. mlieko a cukor) na agrárnom trhu pomocou regulácie ponuky. Predmetom diskusií sa stalo aj ekologické poľnohospodárstvo ako jeden z popredných cieľov SPP zakladajúce sa na vzniku ekologických fariem, ich bioproduktov a konečných biopotravín, ktoré dopomáhajú rozvoju a údržbe dediny a ochrane životného prostredia. Konkrétne bola v roku 2004 pre tieto ekopotraviny ale aj pre ostatné potravinárske výrobky aplikovaná tzv. bezpečnostná klauzula s názvom „Klauzula o potravinovej bezpečnosti“, ktorá umožňuje zrušenie vývozu potravín z ČR do EÚ pri ich nedostatočnom dodržovaní veterinárnych a hygienických pravidiel (Fojtíková, Lebedzik, 2008).

Česká republika sa od 1. 1. 2004, vstupu do Európskej únie, musela začať riadiť okrem iných politík i Spoločnou poľnohospodárskou politikou EÚ (SPP). SPP EÚ má tri nosné princípy uvedené ako:

1. princíp jednotného trhu, ktorý zabezpečuje voľný pohyb poľnohospodárskych produktov v rámci všetkých členských štátov,
2. princíp preferencie EÚ, ktorý dáva prednosť odbytu produktom vyrobených v členských štátoch,

3. princíp finančnej solidarity, ktorý zahŕňa financovanie poľnohospodárstva členskými zemami zo spoločného rozpočtu (Palán, 2007).

Prvý princíp bolo možné uplatňovať až po vytvorení dostatočnej ochrany domácej výroby a tým i zvýšení konkurencieschopnosti u tuzemských poľnohospodárskych produktov vzhľadom k ostatným členským štátom. K tomuto účelu napomohli cenové subvencie a podpory vo forme priamych platieb, teda jednotných platieb na plochu zabezpečujúcich dostatočnú produkciu poľnohospodárstva a primerané príjmy pre poľnohospodárov, a vo forme tržných opatrení, ktoré garantujú určitú cenovú hladinu a výšku odbytu produktov (Vošta, 2010).

Druhý princíp naznačuje určité uprednostnenie českých ale aj ostatných výrobkov vyprodukovaných na spoločnom európskom trhu pred výrobkami dovážanými z tretích krajín. Obmedzuje import zahraničných výrobkov do EÚ, avšak na druhej strane podporuje export európskych výrobkov do cudziny.

Posledný princíp nazývaný ako princíp finančnej solidarity podporuje všetky časti SPP EÚ spoločne prostredníctvom všetkých členov Spoločenstva. V čase vstupu ČR do EÚ bol hlavným finančným nástrojom ovládajúcim SPP fond EAGGF (Fojtíková, Lebieczik, 2008).

Potravinársky priemysel pred vstupom dvanástich kandidátskych krajín EÚ bol po výkonnostnej stránke druhým najväčším odvetvím spracovateľského priemyslu v ekonomike dovtedajších 15 štátov EÚ (EÚ-15). Pred integráciou ČR do EÚ bolo potrebné rovnako ako u poľnohospodárstva vyrovnať rozdiely medzi jednotlivými oblasťami českého potravinárskeho priemyslu v porovnaní s EÚ. Preto rýchla adaptácia priemyslu, podpora podnikania, spolupráce medzi podnikmi a podpora činnosti výskumu a nových technológií výroby potravín a nápojov bola nutnosťou pre vstup do európskej potravinárskej politiky a spoločnej obchodnej politiky (Plášil, Mezera, 2010).

V nasledujúcom texte by sme si stručne ozrejmili postupné zmeny týkajúce sa poľnohospodárskeho a predovšetkým potravinárskeho sektora, ktoré prišli so vstupom ČR do EÚ. Vstupné obdobie doznievajúce ešte v roku 2006 bolo ovplyvnené spomínanými zmenami v poľnohospodárskej politike, zmenami z hľadiska inštitucionálneho usporiadania, kedy vznikol Národný úrad pre potraviny a zmenami v potravinárskych závodoch. U určitých podnikov došlo k poklesu výkonnosti, avšak nemalo to výrazný dopad na celkovú produkciu štátu. Mnoho výrobcov bolo donútených modernizovať výrobný proces, tým prispieť

ku neskoršiemu zvýšeniu konkurencieschopnosti a pokúsiť sa postupne prebiť aj na zahraničné trhy (MZE ČR, 2004).

Na podporu predaja vznikla hneď na začiatku integrácie Marketingová agentúra, ktorá je ovládaná Štátnym poľnohospodárskym intervenčným fondom (SZFI). Jej hlavnou úlohou je uskutočňovať Národný program podpory domácich potravín v rámci európskeho vnútorného trhu a tak isto na zahraničných trhoch. České certifikované potraviny nesú značku KLASA. Pomáha najmä odberateľom a spotrebiteľom k ich lepšej orientácii vo výbere produktu podľa kvality. Túto značku môže výrobca vlastniť tri roky, po uplynutí ktorých sa jej platnosť obnoví alebo zanikne. Všetko záleží na splnení prísnych kvalitatívnych podmienok (Plašil, Mezera, 2010).

Obdobie po roku 2006 môžeme nazvať aj obdobím prispôbovacím, v ktorom sa naďalej pokračovalo v strategických odvetvových cieľoch bližšie zahŕňajúcich:

- zvýšenie konkurencieschopnosti, výkonnosti a významného postavenia potravinárskeho sektoru v spracovateľskom priemysle,
- zaistiť spracovanie väčšieho objemu poľnohospodárskej produkcie a následnú výrobu predovšetkým z domácich kvalitných surovín,
- zvyšovanie právomocí marketingovej agentúry a popularizácia národnej značky KLASA,
- s ohľadom na životné prostredie, výrobné a hygienické podmienky inováciu potravinárskej výroby,
- produkciu zdravých potravín čo najviac sa približujúcu odporúčeniam Svetovej zdravotníckej organizácie (MZE, 2004).

Posledný strategický cieľ v znení zdravých a bezpečných potravín bol a stále je hlavnou prioritou potravinovej politiky. V rámci ochrany spotrebiteľa sa jedná hlavne o posilnenie ochrany ľudského zdravia, o posilnenie zodpovednosti výrobcov a spracovateľov za nezávadné a bezpečné potraviny, ďalej o posilnenie štátnej kontroly potravín a krmív a v neposlednom rade o podporu environmentálnych technológií v spracovaní a výrobe (Plašil, Mezera, 2010).

Výrazným posunom vpred v oblasti českého ale aj európskeho obchodu bol dátum 21. 12. 2007 znamenajúci vstup ČR do schengenského priestoru a tým aj do spoločného Európskeho hospodárskeho priestoru EÚ (EHP EÚ). Ten zabezpečil prostredníctvom odstránenia kontrol na hraniciach voľný pohyb osôb, služieb, tovarov a kapitálu medzi štátmi

už patriacich do schengenského priestoru. Táto udalosť preto významne ovplyvnila a zjednodušila dovoz a vývoz potravín a poľnohospodárskych produktov v ČR (MV ČR, 2007).

Čo sa týka súčasných a budúcich problémov potravinárskeho priemyslu v období po roku 2011, najdiskutovanejšími témami je integrácia navzájom závislých podnikov, podpora domácich špecialít spojená so zvyšujúcim sa cestovným ruchom a turizmom a čoraz viac významná problematika životného prostredia, biopotravín, ich označenia a geneticky modifikovaných potravín a krmív. Genetickou modifikáciou sa rozumie určitý vedomý zásah do genetickej informácie a tým i do celého živého organizmu. Tým sa umelo ovplyvňujú vlastnosti rastlín a živočíchov potrebných ku výrobe. Naskytá sa preto mnoho otázok, či je táto metóda vzniku potravín naozaj správna a odpovedajúca kvalite a bezpečnosti potravín a nemala by sa v ČR zakázať (MZE ČR, 2010a).

Z hľadiska životného prostredia a ekologických potravín bol vytvorený v roku 2012 Akčný plán ekologických inovácií vychádzajúci z Akčného plánu ekologických technológií z roku 2004. Hlavným jeho cieľom je investovať dostatočné množstvo finančných prostriedkov do ekologických inovácií vo všetkých hospodárskych odvetviach (MZE ČR, 2004).

2.3 Celkové zhrnutie prvej kapitoly

Potravinársky priemysel zastáva už od nepamäti dôležité výživové zásobenie pre ľudstvo. Jeho produkcia je vo väčšine závislá na produkcii poľnohospodárskych surovín, ktoré následne tento sektor spracováva na potravinárske výrobky. Táto konečná fáza výroby potravín sa radí podľa CZ-NACE do sektoru spracovateľského priemyslu.

České poľnohospodárstvo a s ním spojené potravinárstvo si prešlo viacerými transformačnými krokmi. Základné kroky nastali v období po roku 1989, kedy sa štátny agrárny sektor vysoko podporovaný a ovplyvňovaný socialistickou mocou začal meniť v trhovo zamerané poľnohospodárstvo so slabou dotačnou politikou. Poľnohospodárske aj potravinárske produkty už nenadobúdali hodnotu tzv. úradníckych cien, ale cien liberalizovaných ovplyvnených trhom. Štátne agrárne podniky boli prostredníctvom rôznych foriem privatizácie odovzdané súkromným vlastníkom. Toto obdobie je charakteristické sektorovými zmenami, kedy v Česku od začiatku 90. tých rokov výrazne klesá hospodársky záujem o priemysel a poľnohospodárstvo a narastá na význame terciálny sektor služieb.

Potravinárske odvetvie sa stalo v rámci EÚ významným pilierom jej ekonomiky. V roku 2004 vstúpila ČR do EÚ, vďaka čomu došlo ku ďalším zásadným transformačným zmenám v ČR. České poľnohospodárstvo i potravinársky priemysel sa začal uberať cestou európskej integrácie a tým i zvýšenými dopadmi globalizácie. Hlavnými znakmi bolo zvýšenie konkurencieschopnosti potravinárskych výrobkov a zároveň ochrany tuzemských výrobkov. Dôraz sa kladie na vysokú kvalitu a bezpečnosť potravín za primeranú cenu a na čoraz prísnejšie dodržiavanie podmienok nezaťažujúcich životné prostredie.

Potravinársky priemysel sa na úrovni EÚ stáva pre cca 500 mil. spotrebiteľov veľmi dôležitým článkom potravinárskeho reťazca. To akú históriu bude tento priemysel písať o pár rokov, udávame práve my spotrebiteľia, ktorý tieto výrobky k svojmu životu nevyhnutne potrebujeme. Či sa bude preferovať zdravá cesta výroby biopotravín alebo americká cesta výroby „fastfoodov“ a polotovarov ukáže iba čas.

3 Obecný pohľad na dosiahnuté výsledky v potravinárskom sektore v období po vstupe do EÚ

Táto časť práce je zameraná na rozbor bližšieho časového obdobia po roku 2004 a v ňom jednotlivý vývoj poľnohospodárskeho a predovšetkým potravinárskeho sektoru ČR. Vymedzíme si základné legislatívne vzťahy medzi EÚ a ČR, zmeny v potravinárskych výrobkoch a ich nové prínosy, ktoré vo veľkej miere ovplyvnili konkurencieschopnosť jednotlivých trhov v sledovanom období.

3.1 Legislatívny rámec poľnohospodárstva a potravinárskeho sektoru EÚ a ČR

Pre poľnohospodársko-potravinový komplex ČR bol dôležitý najmä dokument s názvom Národní program vydaný v rokoch 1999, 2000 a 2001, ktorý vychádzal z odporúčenia Európskej komisie. Obsahoval základné priority, na ktoré sa ma krajina v predvstupovom období zamerať a priblížiť sa tak štandardom EÚ. V kapitole poľnohospodárstva a potravinárstva sa riešila otázka rastlinnej a živočíšnej výroby, veterinárnu a potravinársku legislatívu a agroenviromentálne, inštitucionálne a rozpočtové problémy SPP. Tento dokument každoročne obsahoval už spomínaný projekt Phare a Sapard.

Projekt Phare 2000 rozoberal oblasť zdokonalenia zdravia zvierat a hygieny potravín opatrených pri kontrole. To znamenalo hlavne zaistenie veterinárneho dozoru podľa štandardov EU pri kontrole živých zvierat, potravín a surovín živočíšneho charakteru pri importe z tretích zemí. Dozor bol zabezpečený novou prístrojovou technikou nakúpenou prostredníctvom tohto programu. Neskorší projekt Phare 2001 bol venovaný budovaniu štruktúry SPP v oblasti vidieckeho rozvoja, dobudovaniu inštitúcií veterinárnej kontroly s cieľom ochrany spotrebiteľov, výstavba jedinej českej pohraničnej veterinárnej stanice Praha-Ruzyně a posilnenie inštitucionálnej a administratívnej kapacity vo fytosanitárnej oblasti, čiže v oblasti ochranných rastlinných látok (Míka, 2003).

Druhým pomocným projektom bol program Sapard označovaný aj ako Špeciálny predvstupový program pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka. Jedná sa o nasledujúce tri priority:

- zvyšovanie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a spracovateľského priemyslu,
- zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja vidieckych oblastí
- a vznik vhodných podmienok pre využitie plánu rozvoja poľnohospodárstva a potravinárskeho sektoru.

Po finančnej stránke sa každoročne uvoľnilo z EAGGF do tohto programu pre ČR cca 22 mil. EUR, ktoré mohli byť využité najneskôr do roku 2006. Z toho sektor poľnohospodárstva a potravinárstva získal 540 mil. Kč a pre oblasť na rozvoj vidieka bolo určených zvyšných 270 mil. Kč. Cieľom bola podpora väčšieho počtu menších projektov, ktorých príjemcami boli buď menšie obce, alebo podnikatelia v obore poľnohospodárskej a potravinárskej výroby.

Koncepcia agrárnej politiky (bližšia charakteristika v prvej časti práce, str. 12) z roku 2000, určená pre obdobie pred vstupom ČR do EÚ, má napomôcť efektívnejšiemu priblíženiu českého poľnohospodárstva a potravinárstva pomerom EÚ. Boli zavádzané nové princípy, mechanizmy, inštitúcie SPP. Nevýhodou, ktorú koncepcia obsahovala, bolo hlavne znižovanie ochrany trhu poľnohospodárskych výrobkov a potravín pred konkurenčnými európskymi trhmi (Halásková, 2003).

Program Transition facility nie je možné zaradiť medzi predvstupové programy ako programy Phare a Sapard. Jedná sa totiž už o prechodný nástroj, ktorí v ČR prebiehal v období 2004–2006. Celkovo z neho bolo možné získať čiastku vo výške 28 mil. EUR, z ktorej bolo alokovaných do českého poľnohospodárstva 3 mil. EUR, čo predstavovalo cca 10 % celkovej sumy. Najväčšia časť prostriedkov bola namierená do oblasti riešenia nedostatkov bezpečnosti potravín, na zaistenie a dodržovanie kvality produktov prostredníctvom Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho a na budovanie kapacity Štátnej poľnohospodárskej a potravinárskej inšpekcie (Duspiva, 2010).

Programové dokumenty Rozvoj vidieka a multifunkčného poľnohospodárstva a Horizontálny plán rozvoja vidieka platné o období 2004-2006 mali slúžiť na podporu zvýšenia konkurencieschopnosti poľnohospodárskej prvovýroby, na podporu zlepšovania

kvality a produktivity spracovaných poľnohospodárskych výrobkov a na podporu zaistenia bezpečnosti potravín. Taktiež tento program požaduje zavádzanie nových efektívnejších technológií do výroby potravín, nových marketingových metód a metód diverzifikácie v potravinárskom priemysle.

Dokument Národný strategický plán rozvoja vidieka vo svojich štyroch osách za obdobie 2007-2013 veľmi detailne popisuje ciele poľnohospodárskej politiky. My sa však stručne zameriame iba na plánované priority potravinárskeho priemyslu obsiahnuté v tomto dokumente. Pre tento sektor bola podstatná konkurencieschopnosť v základných potravinárskych komoditách s prednostnou orientáciou na kvalitné potraviny. Zreteľ sa dáva aj na rast podielu potravinárskych produktov na zahraničných trhoch a na zvyšovanie kvalitných potravín na podiele HDP na obyvateľa. Tento plán chce teda v stručnosti vytvoriť silné a dynamické poľnohospodársko-potravinárske odvetvie, otvorené modernizácii, inovácii, kvalite a znalostiam (Plchová, Abrahám, 2011).

Posledný spomenutý predpis, ktorý by sme mali v oblasti potravinárskeho priemyslu považovať za dôležitý, je nové nariadenie o biopotravinách EÚ a ekologickom poľnohospodárstve platné od 1. januára 2009. To nahradilo dovtedy platné nariadenie o výrobe biopotravín a ekologickom poľnohospodárstve z roku 1993, ktoré ako prvé na svete podliehalo právnemu vymedzeniu a kontrole. Tejto téme sa budeme venovať v nasledujúcej kapitole (Bioinstitut, 2009).

3.2 Zmeny v českých potravinárskych výrobkoch po roku 2004

S otvorením českých trhov pre európskych spotrebiteľov rastú nároky na vyššiu konkurencieschopnosť tuzemských agrárnych produktov, ktorá je vo veľkom význame závislá na kvalite týchto výrobkov. K tomu, aby sa v týchto výrobkoch pri nákupe spotrebiteľ lepšie orientoval a bol informovaný napr. o ich nutričných hodnotách alebo šetreniu k životnému prostrediu, slúžia špecifické označenia a certifikácie vydané na podnet Európskej únie ale aj Českej republiky. V nasledujúcich podkapitolách si ich vznik, resp. vývoj jednotlivo bližšie popíšeme.

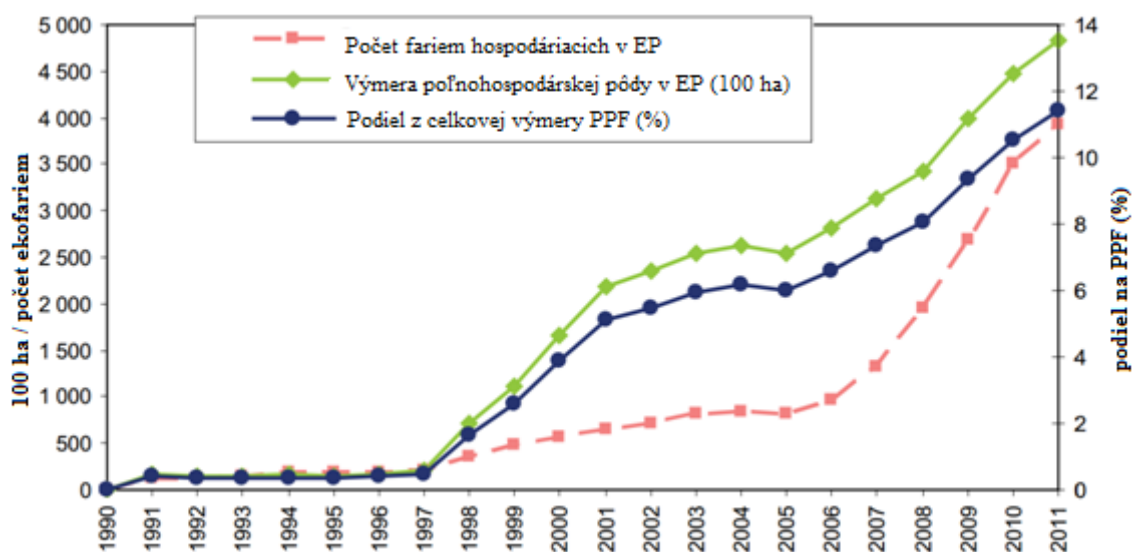
3.2.1 Ekologické poľnohospodárstvo po roku 2004

V posledných rokoch výrazne raste význam ekologického poľnohospodárstva (EP) v Európe ale aj vo svete. Ľudia začínajú uprednostňovať produkty zdraviu prospešnejšie, chemicky neošetrované a nezaťažujúce životné prostredie. S tým úzko súvisí súčasný trend

rozširovania ekologicky obhospodarovanej pôdy, počet ekologických fariem a celkovo štruktúra poľnohospodárskej produkcie. Ako budeme názorne vidieť na grafe, výrazné zmeny v tomto podsektore priniesol vstup ČR do EÚ.

Podstatnou zmenou prešlo aj financovanie zo strany štátu, kedy ešte v období 2001-2003 boli na tieto ekologické opatrenia v ročnom priemere vynaložené prostriedky vo výške 1,2 mld. Kč, v období 2004-2009 bolo ročne vynaložených až 6,6 mld. Kč (MZE ČR, 2012).

Graf 1-Vývoj počtu ekofariem, výmera poľnohospodárskej pôdy v EP a podiel z celkovej výmery Pôdneho poľnohospodárskeho fondu (PPF)

Zdroj: MZE ČR, 2012a

Situácia v roku 2004 poukazuje na slabo rozvinuté ekologické prostredie v ČR. Ako udáva najnovšia Ročenka EP (2012) bolo v roku 2004 v ČR evidovaných 836 ekofariem, ktoré hospodárili na poľnohospodárskej pôde s výmerou cca 260 000 ha. Počet ekofariem sa v poslednom zverejnenom roku 2011 oproti roku vstupu do EÚ rozšíril skoro päťnásobne na počet 4000 a výmera poľnohospodárskej pôdy vzrástla dvojnásobne na 483 000 ha. Výmera ekologicky obhospodarovaných plôch v ČR tak činila ku koncu roku 2011 11,4 % podiel na celkovej výmere poľnohospodárskej pôdy ČR. Odborníci vidia príčinu rastu EP najmä v oživení dopytu po biopotravinách na zahraničných trhoch a v postupnom zviditeľňovaní sa aj na tuzemských trhoch.

Dokumentom, ktorý tvorí základ pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva, je akčný plán. Hlavným cieľom „Akčného plánu ČR na obdobie 2004-2010“ bolo dosiahnuť do konca roku 2010 v ekologickom poľnohospodárstve 10 % podiel plôch. Tento plán bol naozaj

do decembra 2010 splnený v hodnote 10,55 % (vid graf). V roku 2009 sa začal pripravovať nový strategický dokument „Akčný plán Českej republiky pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva 2011-2015“, ktorý bude detailnejšie priblížený v nasledujúcej podkapitole o biopotravinách (MZE ČR, 2010b).

3.2.2 Biopotraviny v ČR

Európsky trh biopotravín a nápojov je najväčším a najrozvinutejším trhom tohto charakteru na svete. Veľký vplyv na to majú najmä západné a severské európske štáty tvoriace priemerne 50 %-75 % podiel z každoročného obratu EÚ. Český trh s biopotravinami a nápojmi si zatiaľ drží prvenstvo iba medzi krajinami východnej Európy. A práve ten spolu s väčšími trhmi ako dánsky a švédsky by mali podľa odborníkov v budúcnosti rásť a pozitívne sa vyvíjať (Bioinstitút, 2009).

Nasledujúca tabuľka nám približuje zmeny v jednotlivých ukazovateľoch v oblasti biopotravín za obdobie 2005 až 2010. Zameriame sa na prioritné ukazovatele ako celkový obrat, vývoz, celková spotreba biopotravín a spotreba biopotravín na obyvateľa za rok. Zaujímavá je tiež zmena počtu výrobcov biopotravín v ČR. Ak si porovnáme hodnoty vykazované v prvých sledovaných rokoch s hodnotami v poslednom roku, môžeme už teraz hodnotiť celkový vývoj ako pozitívny.

Tabuľka 1-Vývoj ukazovateľov v odvetví českých biopotravín za obdobie 2005-2010

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkový obrat s biopotravinami v ČR (mld.Kč)	n.d.	0,84	1,39	1,95	1,98	2,1
Vývoz (mld.Kč)	n.d.	0,08	0,1	0,15	0,37	0,51
Spotreba biopotravín v ČR (mld.Kč)	0,51	0,76	1,29	1,8	1,61	1,59
Medziročná zmena obratu biopotravín (%)	16	49	70	40	-10	-1
Podiel na celkovej spotrebe potravín a nápojov	0,18	0,35	0,55	0,75	0,65	0,63
Spotreba obyvateľa na rok (Kč)	50	74	126	176	154	151
Podiel dovozu na obrate biopotravín (%)	54	56	62	57	46	46
Počet výrobcov biopotravín celkom v ČR	123	152	253	429	497	618
Počet (% podiel) skončených výrobcov	n.d.	n.d.	n.d.	14 (7,4)	26 (7,5)	56 (14,2)

Zdroj: ÚZEI, 2012- vlastné spracovanie

Po vstupe ČR do EÚ sa celkový obrat na českom trhu biopotravín začal značne zvyšovať. Najvyšší nárast bol evidovaný na prelome rokov 2006 a 2007 o cca 70 %. Doposiaľ najnovší údaj o celkovom obrate je oficiálne zverejnený za rok 2010 v presnej výške 2 097 mil. Kč. V porovnaní s rokom 2009 nie je zaznamenaná skoro žiadna zmena, avšak oproti roku 2005 je tento celkový obrat minimálne dvojnásobne vyšší. Túto stagnáciu

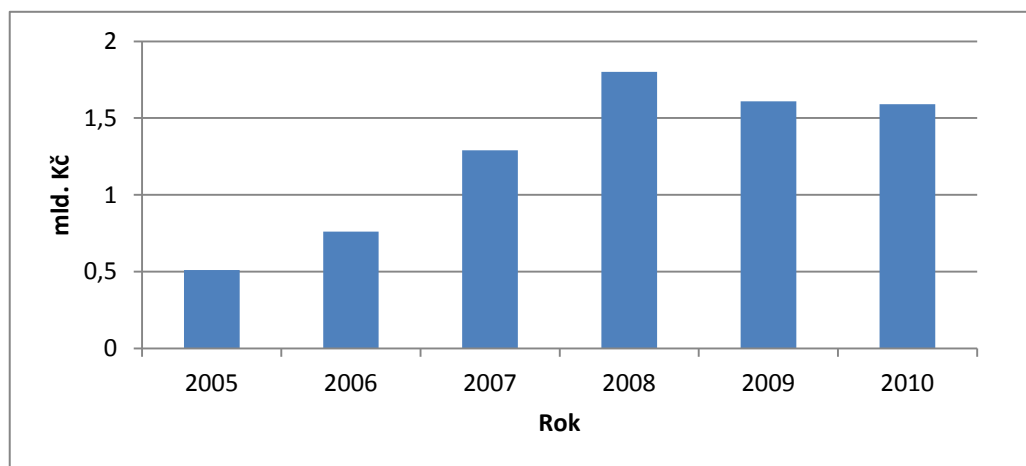
v rokoch 2009 a 2010 zapríčinila ekonomická kríza, ktorá prinútila spotrebiteľov potravín sa vrátiť ku nákupu konvenčných potravín a ktorá bola tiež dôvodom pre znižovanie maloobchodných cien výrobkov ale aj surovín na svetových trhoch. Na hodnotu celkového obratu začalo vplývať mnoho faktorov, ako je postupne zvyšujúca sa popularita biopotravín a s tým ich stúpajúca spotreba, zvyšujúca sa kvalita týchto výrobkov a tým ich väčší záujem o vývoz do zahraničia alebo aj rýchlo rastúci počet výrobcov orientujúcich sa na bioprodukty v ČR. Ak by sme mohli za posledný pozorovaný rok 2010 rozdeliť výrobcov biopotravín do kategórii podľa veľkosti obratu, najčastejším rozmedzím by bola výška obratu od 2 až 5 mil. Kč., v ktorej figurovalo z celkového počtu nových výrobcov až 22 podnikov. Pochopiteľne najmenej výrobcov spadalo do kategórie vysokých obratov nad 50 mil. Kč a viac. Desiatich najväčších výrobcov za roky 2009 a 2010 v ČR zobrazuje nasledujúca tabuľka (ÚZEI, 2012).

Tabuľka 2-Zoznam 10 najväčších českých výrobcov biopotravín podľa obratu, 2010

Poradie 2010	Poradie 2009	Názov spoločnosti	Obor výroby
1.	1.	PRO-BIO, obchodní společnost s.r.o.	Obilniny, cestoviny, polotovary, mlynárske výrobky
2.	2.	Contry Life s.r.o.	Obilniny, cestoviny, pečivo
3.	3.	OLMA, a.s.	Mlieko a mliečne výrobky
4.	4.	Biopark, s.r.o.	Hovädzie mäso, kuracie mäso
5.	7.	bio nebio s.r.o.	Trvanlivé pečivo, cereálne zmesi, polotovary...
6.	5.	Ing. Jan Štěrba	Ovocie a zelenina
7.	6.	ČEREZFRUCHT s.r.o.	Ovocie a zelenina
8.	9.	LACRUM Velké Meziříčí, s.r.o.	Mlieko a mliečne výrobky
9.	8.	Mlékarna Valašské Meziříčí, spol .s.r.o.	Mlieko a mliečne výrobky
10.	x	POLABSKÉ MLÉKARNY a.s.	Mlieko a mliečne výrobky

Zdroj: ÚZEI, 2012- vlastné spracovanie

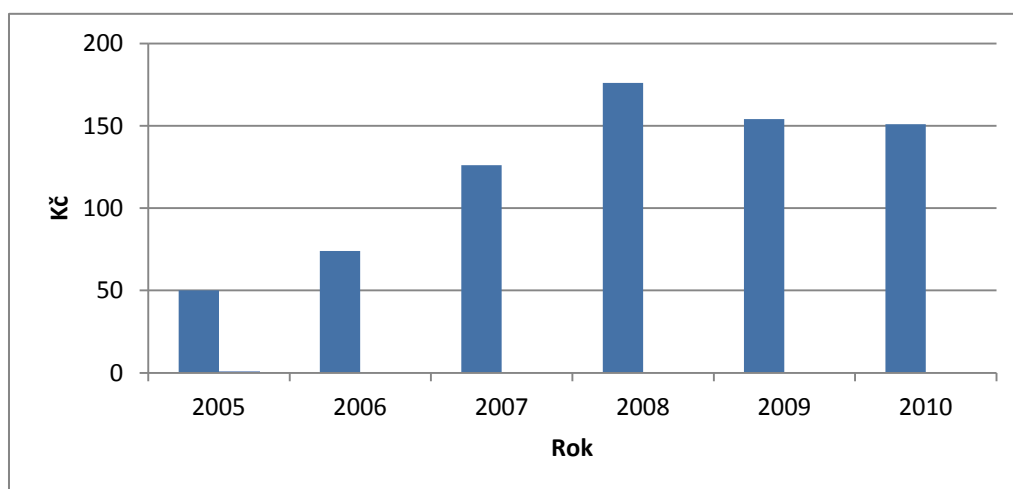
Graf 2-Rast spotreby biopotravín v ČR

Zdroj: ÚZEI, 2012- vlastné spracovanie

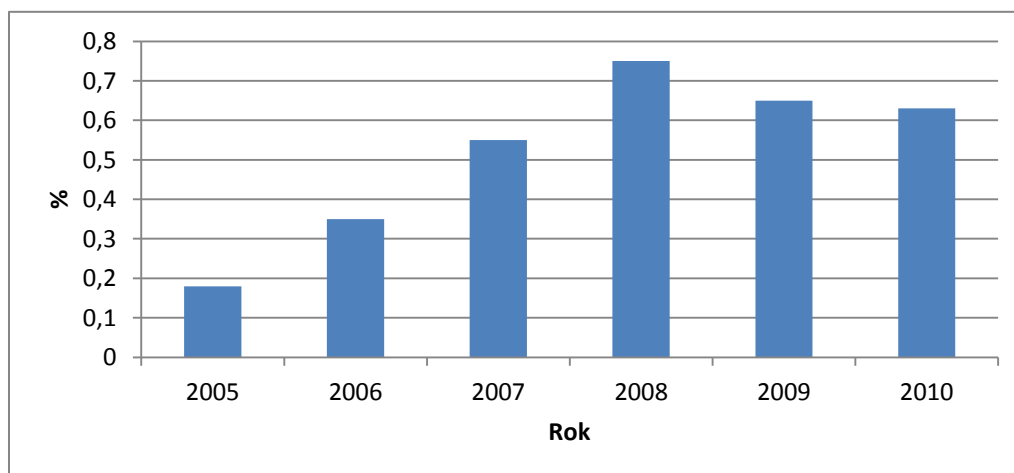
Spotreba biopotravín mala v priebehu sledovaného obdobia tak isto rastúcu tendenciu, avšak tento priebeh bol, ako sme už spomínali, narušený svetovou ekonomickou krízou. V roku 2010 dosiahla spotreba biopotravín výšku 1,6 mil. Kč, čo bolo porovnateľné s rokom 2009. Ale aj napriek týmto dočasným obmedzeniam spotreby biopotravín odborníci konštatujú, že je a bude o biopotraviny stále väčší záujem. Je to najmä z hľadiska zníženého obsahu nežiaducich kontaminujúcich látok, zvýšeného obsahu niektorých živín, vlákniny a v neposlednom rade lepšej skladovateľnosti a uchovateľnosti. Súčasní spotrebitelia sa už v toľkej miere neorientujú na nižšiu cenu produktov ako to bolo v čase hospodárskej krízy, ale predovšetkým na ich kvalitu a zdravotnú nezávadnosť. Preto sa očakáva v budúcich rokoch zase dynamickejšia rast spotreby týchto výrobkov, k čomu by mala prispieť aj ich lepšia dostupnosť a rozšírenie sortimentu (MZE ČR, 2010b).

Graf 3-Rast spotreby biopotravín na obyvateľa v ČR (Kč)

Zdroj: ÚZEI, 2012- vlastné spracovanie

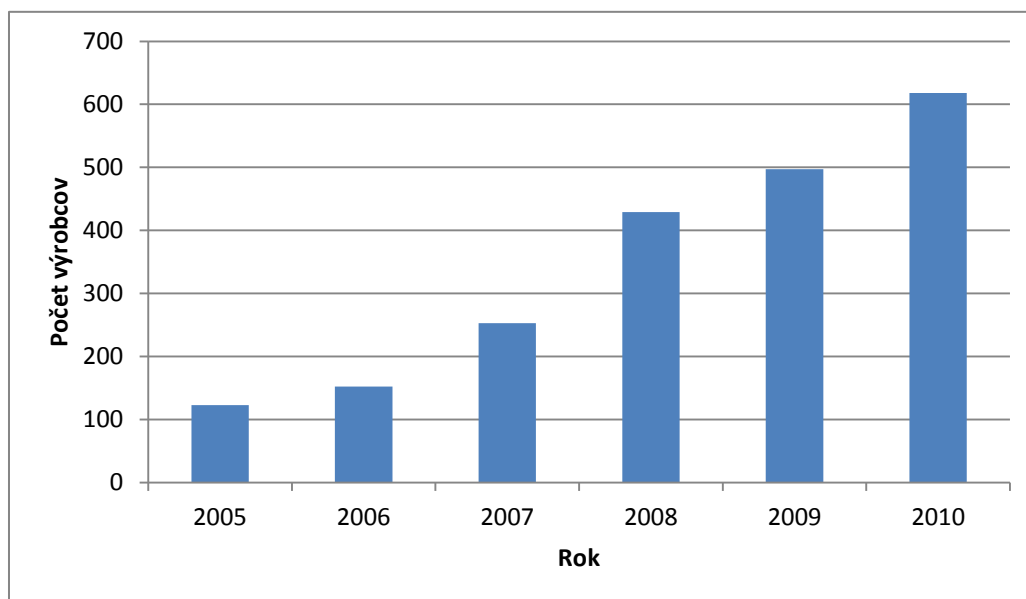
Graf 3-Podiel biopotravín na celkovej spotrebe potravín a nápojov v ČR (%)

Zdroj: ÚZEI, 2012- vlastné spracovanie

Česká spotreba biopotravín a bionápojov sa podieľa na celkovej spotrebe potravín a nápojov iba zanedbateľným percentom a to cca 0,6 % za posledné sledované roky. V porovnaní v podieloch spotreby so západnými zemami ČR výrazne zaostáva. V Rakúsku a v Dánsku sa podiel spotreby biopotravín a bionápojov na celkovej spotrebe pohybuje okolo 6 %, vo Švajčiarsku okolo 4,5 % a v Nemecku cca 3,2 %. Najviac za biopotraviny utratil český občan v roku 2008 a to vo výške necelých 180 Kč. Posledné zistené roky sa pohyboval ročný výdaj jednej osoby za biopotraviny na úrovni 150 Kč. Znova pri konfrontácii s vyspelejšími európskymi ekonomikami je toto číslo zanedbateľné. Prvenstvo vo výške ročného výdaja za osobu znova obhajujú alpské a škandinávské krajiny ako Švajčiari so 118 eurami, Dáni so 105 eurami a Rakúšania so 103 eurami (Green marketing, 2009).

Graf 4-Rast počtu výrobcov biopotravín v ČR

Zdroj: ÚZEI, 2012- vlastné spracovanie

Počet registrovaných biovýrobcov rapídne narastá. Pričom v roku 2005 bolo zaznamenaných iba zhruba 110 existujúcich výrobcov, v roku 2010 vplyvom nárastu popularizácie týchto bioproduktov obchodovalo na trhu už niečo nad 600 výrobcov. V budúcnosti sa predpokladá veľký nárast počtu výrobcov biopotravín. V roku 2013 by ich malo byť registrovaných okolo 810 a v roku 2015 až 920 výrobcov. Čo sa týka štruktúry predaja biopotravín v obchodných reťazcoch za rok 2010, stále vyhrávajú maloobchodné predajne hypermarketov a supermarketov s podielom až 67 % na celkovom predaji týchto potravín v ČR. Za nimi nasledujú predajne zdravej výživy a biopotravín s podielom cca 20 %. Dôležitým odbytovým miestom sa stávajú v poslednej dobe lekárne a drogistické reťazce ako napr. dm drogerie markt s.r.o.. Dlhodobou preferujúcou kategóriou biopotravín s najväčším objemom predajov je kategória „Ostatné spracované potraviny“, ktorá predstavuje položky hotových pokrmov ako detské výživy (s podielom 33 %), nasledované kategóriami „Mlieko a mliečne výrobky“ (25 %) a „Ovocie a zelenina“ (11 %) (MZE ČR, 2011b).

Zvyšovanie spotreby biopotravín by mala zabezpečiť aj štátna podpora vo forme dotácií či zvýhodnení poskytovaných ekologickým poľnohospodárom a biovýrobcom v rámci Programu rozvoja vidieka v súčasnom období 2007-2013 a tiež nový Akčný plán ČR pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva v rokoch 2011-2015 schválený na konci roku 2010. Jeho cieľom je dosiahnuť 15 % podielu ekologicky obhospodarovanej pôdy na celkovej poľnohospodárskej pôde ČR, navýšiť podiel biopotravín na celkovej spotrebe až na 3 %

(čo je viac ako trojnásobok súčasnej spotreby) a zvýšiť podiel českých biopotravín na 60 % (v súčasnosti je to cca 40 %). Všeobecne to chce dosiahnuť cestou:

- zvyšovania informovanosti spotrebiteľov o prednostiach ekologického poľnohospodárstva a biopotravín, čím sa následne zvýši dopyt týchto spotrebiteľov po biopotravinách,
- stabilného dopytu po biopotravinách zo strany spotrebiteľov, ktorý je nevyhnutným predpokladom pre rozvoj bioprodukcie,
- zvýšiť mzdové ohodnotenie biofarmárov a biovýrobcov a tým zväčšiť objem ponúkaných bioproduktov v obehu,
- postupného zvyšovania výmery ornej pôdy v ekologickom poľnohospodárstve, čím rastie počet českých výrobcov biopotravín a zároveň sa zvyšuje dopyt po biosurovinách z ekofariem,
- povinnej certifikácie na všetky nové bioprodukty.

K lepšej propagácii bioznačiek, zvyšovaniu informovanosti a dôvery spotrebiteľa v biopotraviny by mali dopomôcť tieto hlavné aktivity:

- národné logo BIO označujúce biopotraviny prešlo do vlastníctva štátu a správy Ministerstva poľnohospodárstva ČR,
- propagácia biopotravín prostredníctvom marketingového odboru SZIF,
- v priebehu rokov 2008 až 2010 sa organizovala prvá štátna propagačná kampaň na podporu informovanosti obyvateľstva o ekologickom poľnohospodárstve,
- podpora výstavy českého ekologického poľnohospodárstva na medzinárodnom veľtrhu Biofach v Norimbergu a na tuzemských výstavách (MZE ČR, 2010b).

3.2.3 Národné značky KLASA, Regionálna potravina a Český výrobok

K preferencii domácej spotreby kvalitných tuzemských potravín a i k ich vyššej konkurencieschopnosti prispievajú tieto tri národné značky: KLASA, Regionálna potravina a Český výrobok.

Značka KLASA je od roku 2003 udeľovaná Ministerstvom poľnohospodárstva ČR vysoko kvalitným poľnohospodárskym a potravinárskym výrobkom. Certifikát je im prideľovaný na 3 roky a jeho vlastníctvo môže byť po tejto lehote predĺžené alebo odobrané v závislosti na dodržiavaných stanovených podmienok. Počas tohto obdobia sa snaží dvíhať daným výrobkom hodnotu, marketingovo ich podporiť a informovať spotrebiteľov o ich kvalite.

Základné podmienky pre obdržanie tejto značky sú nasledujúce:

- výrobok musí byť úplne alebo z časti vyrobený z domácich surovín,
- jeho kvalita je zrovnateľná alebo lepšia ako u podobných dovážaných výrobkov, alebo jeho receptúra je jedinečná,
- kvalita musí spĺňať hygienické a technologické postupy (napr. pri balení),
- gastronomické vlastnosti sú stále a na odpovedajúcej úrovni,
- po marketingovej stránke by mala KLASA pomáhať producentom informovať o kvalitách ich vyrábaných potravín a pomáhať v predaji výrobkov (SZIF, 2011).

Kontrolu nad splnením a následným dodržiavaním podmienok pre udelenie tejto značky zabezpečuje Štátna poľnohospodárska a potravinárska inšpekcia v spolupráci so Štátnou veterinárnou správou. Najnovšie zverejnené správy za rok 2012 dokladujú 1188 celkovo ocenených výrobkov od 214 výrobcov. V porovnaní s rokom 2007 to bolo o 203 výrobkov a o 5 výrobcov menej. Tento pokles bol spôsobený ukončením daných trojročných certifikácií, na ktoré zrejme nenadväzovalo až toľké množstvo nových ocenených výrobkov. Z najnovších verejných ankiet spoločnosti STEM/MARK zameraných na vnímanie značky kvality pre spotrebiteľa vyplýva, že podporenú znalosť značky KLASA uviedlo 91 % opýtaných, potravinám takto označeným dáva prednosť 69 % opýtaných a zároveň značka uľahčuje výber potravín pre 73 % opýtaných (MZE ČR, 2011a, 2011b).

Po stránke finančnej podpory sa v roku 2013 propagácia značky značne znížila. Medziročne došlo k zníženiu rozpočtu o pätinu, čo predstavuje rozdiel 40 mil. Kč. V roku 2012 smerovalo na podporu KLASY 200 mil. Kč, v súčasnosti už je to iba 160 mil. Kč.

Projekt národnej značky Regionálna potravina vznikol v roku 2010 pod záštitou Ministerstva poľnohospodárstva ČR v spolupráci s Agrárnou a Potravinárskou komorou. V čase prílivu veľkého množstva dovážaných potravín zo zahraničia si táto značka kladie za cieľ najmä podporiť odbyt tradičných domácich producentov miestnych potravín, motivovať spotrebiteľov daného regiónu k ich vyhľadávaniu v obchodných reťazcoch, na farmárskych trhoch alebo priamo u týchto producentov a tak prispieť k celkovému pozitívnemu vnímaniu tejto značky. V užšom zmysle Regionálna potravina poukazuje na tradíciu a kvalitu daného regionálneho produktu a posilňuje jeho väzby k regiónu, čím zvyrazňuje výhodnosť spotreby miestnych potravín vo vzťahu k regionálnemu rozvoju ako napr. rozvoju zamestnanosti alebo cestovného ruchu. Ďalej dané ocenené potraviny musia

spĺňať vysoké európske a národné požiadavky na kvalitu svojich potravín. Kvalita zohráva u domácich producentov podstatnú úlohu, pretože oproti zahraničným importérom sú viac znevýhodnení zo strany spotrebiteľov, ktorí sú s nimi v bližšom kontakte (SZIF, 2012).

Čo teda daný pojem „Regionálna potravina“ presne znamená v pojatí odbornej metodiky? Regionálnou potravinou sa rozumie potravinársky alebo poľnohospodársky výrobok vyrobený z príslušnom regióne z príslušných regionálnych alebo tuzemských surovín, kedy podiel tejto suroviny zodpovedá 70% podielu. Značka je stanovená pre výrobky pochádzajúce z malých alebo stredných potravinárskych podnikov určených ku konečnej konzumácii spotrebiteľa. Značku na výrobkoch má právo ocenený výrobca používať do doby 4 rokov. Doteraz je v ČR evidovaných 273 ocenených produktov, čo bolo v porovnaní s rokom vzniku Regionálnej potraviny iba 71 produktov. V roku 2013 rovnako ako u značky Regionálna potravina bol rozpočet znížený o 10 miliónov na súčasných 40 mil. Kč.

Doterajšie ohlasy a ankety dokazujú, že o tieto potraviny je stále vyšší záujem. Z výsledkov výskumu zameriavajúceho sa na vzťah zákazníka k regionálnym potravinám bolo zistené, že 84% opýtaných uprednostňuje potraviny s domácim pôvodom a taktiež, že 95% opýtaných volí cestu označenia regionálnych potravín z dôvodu ľahšej orientácie pri výbere daného výrobku. Medzi známe Regionálne potraviny patria napríklad Olomoucké syrečky, Štramberské uši známe aj pre cudzincov alebo nový ovocný nápoj Vitaminátor (MZE ČR, 2011b).

Poslednou spomínanou národnou značkou je Český výrobok. Táto značka vznikla 11. 5. 2011 pod správou českej Potravinárskej komory. Jej ocenené výrobky musia spĺňať prísne miestne ale aj surovinové kritériá, ktoré sú rozdelené do 14 kategórií definovaných podľa druhu danej potraviny. Jej cieľom je podobne ako u predchádzajúcich národných značiek podpora predaja výrobkov českého pôvodu formou objektívneho informovania spotrebiteľa o pôvode výrobku, resp. surovín, z ktorých bol vyrobený (PK ČR, 2012).

3.3 Geneticky modifikované potraviny v ČR

Všeobecne vo svete je každým rokom evidovaný zvyšujúci sa nárast dopytu po potravinách. Je to spôsobené predovšetkým rastom počtu obyvateľov a následne ich špecifickejšími stravovacími nárokmi. Problémom sa tu stáva pôda ako endogénny faktor, ktorá s nárastom požiadaviek na potraviny proporcionálne nedokáže rásť a predovšetkým nie je schopná sa za pomerne rýchle obdobie obnoviť a získať dostatočné množstvo živín určených pre ďalšie produkty poľnohospodárstva. Tu sa nám vynára ako jedno z možných

riešení pestovanie geneticky modifikovaných plodín a následne produkcia geneticky modifikovaných potravín (GMP), ktoré sú v súčasnosti podporovanou ale aj mnohokrát kritizovanou témou na európskej a teda i českej pôde.

Geneticky modifikované organizmy (GMO) sú všetky organizmy okrem človeka, ktorých dedičný materiál (DNA) bol zmenený genetickou modifikáciou. V ČR je nakladanie s GMO podložené zákonom č.78/2004 Zb., o nakladaní s geneticky modifikovanými organizmami a genetickými produktmi, ktorý bol kvôli vstupu ČR do EÚ novelizovaný novším zákonom č. 346/2005 Zb. Týmto zákonom boli do českej legislatívy prebraté európske smernice 2001/EC o zámernom uvoľňovaní GMO do životného prostredia smernice 98/81/EC o uzavretom nakladaní s geneticky modifikovanými mikroorganizmami. Okrem týchto zmien v českom zákonodarstve so vstupom ČR do EÚ začali platiť automaticky i ďalšie priamo aplikovateľné predpisy EÚ. Všetky tieto ustanovené zákonné predpisy ukladajú dovozcom, spracovateľom, obchodníkom i poľnohospodárom v súčasnosti ale aj do budúcnosti nové povinnosti, ktoré sa v priebehu času zo strany EÚ neustále viac konkretizujú a sprísňujú (Ovesná, Pouchová, 2008).

Povolenie o uvádzaní GMO do obehu bolo a je platné na celej európskej úrovni a teda vydané pre všetky členské štáty EU. Avšak čo sa týka už konkrétnych GM plodín alebo výrobkov vytvorených z GMO, je EÚ známa svojim odmietavým a konzervatívnym prístupom k nim. Napriek tomu ČR je jednou z mála európskych zemí, ktorá je vo väčšej miere otvorená týmto novým moderným biotechnológiám. S cieľom analýzy prípadných rizík ale aj výhod týchto GM plodín, resp. potravín bol v roku 2004 v spolupráci so zákonodarnými a kontrolnými štátnymi úradmi vytvorený poradný orgán Ministerstva životného prostredia pomenovaný ako Česká komisia pre nakladanie s GMO. Táto organizácia má za úlohu združovať odborníkov, špičkových vedcov a zástupcov správnych orgánov, na základe ktorých rozhodnutí sú sprostredkované aktuálne vedecké informácie slúžiace Ministerstvu pre následné zákonné stanoviska (MZE ČR, 2005a).

ČR bola v roku 2010 jedinou krajinou EÚ, ktorá doposiaľ pestovala obidve schválené GM plodiny a to kukuricu a zemiaky. V roku 2005 bola osevná plocha GM kukurice vymeraná na 150 ha, ktoré bolo s porovnaním s rokom 2011 zanedbateľným číslom. Osiata plocha mala v roku 2011 výmeru až 5090 ha, čo v celkovej bilancii neoznačuje veľkú plochu avšak poukazuje na zvyšujúci sa záujem českých spotrebiteľov o tieto produkty. Problematika GM plodín je čoraz viac populárnou témou. Má mnoho podporovateľov najmä zo strany pestovateľov, ktorým tento spôsob pestovania prináša mnohé výhody ovplyvňujúce

ekonomickú stránku poľnohospodárskeho a potravinárskeho sektoru. Samotná technológia pestovania zaručuje vyššiu účinnosť z pohľadu ochrany plodín proti škodcom, nižšiu chemizáciu a mechanizáciu do porastov a priaznivší stav plodín pri zbere úrody. Vďaka tomu tieto GM plodiny zaznamenávajú vyššie výnosy oproti štandardnému pestovaniu a tým sa stávajú i viac konkurencieschopnejšími na trhu týchto poľnohospodárskych plodín. Potraviny obsahujúce zložky GM plodín majú svoje prísne špecifické podmienky pre ich označenie dané európskou legislatívou. Naopak zase na nevýhody a riziká pestovania takto pestovaných plodín poukazujú zástancovia ekologického poľnohospodárstva a biopotravín, ktorý upozorňujú na preferenciu ekonomicky výhodnejších GM produktov na úkor ich zdravotnej závadnosť (MŽP ČR, 2011b).

Ak by sme mali podať určité posúdenie tejto problematiky, z celkového ekonomického pohľadu si EÚ svojím striktným postojom k GMO/GMP zhoršuje vlastnú konkurencieschopnosť v porovnaní so zemami, ktoré GMO/GMP oficiálne využívajú. Tento fakt bude určite smerodajným pre budúce rozhodnutia v spomínanej oblasti.

3.4 Celkové zhrnutie druhej kapitoly

Po roku 2004, kedy ČR vstúpila do EÚ, došlo k mnohým zmenám v oblasti poľnohospodárstva a potravinárstva. My sme sa zamerali predovšetkým na definovanie konkrétnych zmien v legislatíve, ktoré boli základom pre naštartovanie tohto procesu. Hlavnými bodmi boli zmeny v kvalite, výrobe a sortimente daných výrobkov za účelom ochrániť domáci trh pred vysokou európskou konkurenciou a následne jej úroveň priblížiť hranici zahraničnej konkurencieschopnosti.

Tieto konkrétne zmeny boli viditeľné v českom ekologickom poľnohospodárstve, ktoré je významných predpokladom aj pre zmeny v spotrebe biopotravín. Boli zavedené nové značky potravín ako KLASA, Regionálna potravina alebo Český výrobok, preferujúce tradičné domáce kvalitné potraviny. V poslednej časti bola venovaná pozornosť GM produktom, ktoré takisto pozmenili spôsob výroby potravín a ich preferenciu. Môžeme teda konštatovať, že český potravinársky priemysel sa ubera cestou uprednostnenia zdravých biopotravín, resp. kvalitných domácich výrobkov, ale aj naopak cestou zásahu do ich tradičnosti prostredníctvom benevolentnejšieho prístupu ČR ku GM plodinám. Z ekonomického pohľadu sa aj týmito procesmi stáva potravinársky sektor čoraz viac konkurencieschopnejší.

4 Vlastná analýza a zhodnotenie dosiahnutých výsledkov v českom potravinárskom priemysle po roku 2004 a odporúčenie preň do budúcnosti

V nasledujúcej kapitole sa zameriame na analýzu niektorých makroekonomických oblastí v súvislosti s potravinárskym priemyslom. Budeme zisťovať, aký bol v ČR za necelých posledných desať rokov vývoj spotreby potravín, výkonnej spotreby a tržieb potravinárskych podnikov, výšky a štruktúry zamestnanosti v potravinárskom sektore, k akým zmenám došlo v oblasti cenovej politiky potravín a v neposlednom rade nás bude vo väčšej miere zaujímať obchodná bilancia potravinárskych výrobkov. Taktiež sa oboznámime s predpokladaným budúcim vývojom týchto sledovaných makroekonomických ukazovateľov a ich prípadnými návrhmi na zlepšenie.

4.1 Vývoj základných produkčných charakteristík po roku 2004

Z makroekonomického hľadiska sa za faktory ovplyvňujúce spotrebu potravín radí úroveň spotrebiteľských cien daných potravín a ich substitučných potravín, ceny ostatných výrobkov a služieb, výška príjmov spotrebiteľov, ponuka a dostupnosť na trhu a marketingová kampaň predávajúcich potravín. O spotrebe potravín a jej vplyve na rozvinutosť štátu pojednáva Englov Zákon. Tento empirický zákon spotreby je opieraný o myšlienku, čím viac sa stáva sledovaná krajina rozvinutejšou, tým je v domácnostiach menší podiel výdavov na potraviny a vyšší podiel výdavkov na voľný čas, luxus atď. Od určitej úrovne príjmov bude totižto každá novo zarobená peňažná jednotka vo väčšej miere utratená za iný druh výdaja ako sú potraviny (Trajhan, 2009). V súčasnosti ČR patrí k zemi s priemerným 20 % podielom výdavov na potravinách. V porovnaní s rokom 2000 sa tento percentuálny podiel znížil o 4 p. b., čím sa stalo z pomedzi zrovnávaných členských štátov EÚ štátom s tretím najväčším poklesom podielu výdavov na potravinách. Predbehli ho iba Lotyšsko s poklesom o 6,4 p. b. a Slovensko o 6,1 p. b. U starších zakladajúcich členov EU je viditeľná oscilácia zmeny podielu výdavov na potravinách v rozmedzí +1 až -1 p. b. Môžeme teda konštatovať, že tento podiel bol sa u vyspelejších západoeurópskych štátov stabilizovaný už v predchádzajúcom storočí, kdežto u nových členov EU sa formuje až prvom desaťročí nového storočia. V konečnom dôsledku klesajúci podiel výdavov za potraviny je indikovaný rastom životnej úrovne v štáte, vďaka čomu môžeme ČR zaradiť medzi rozvinuté krajiny EÚ ale aj sveta.

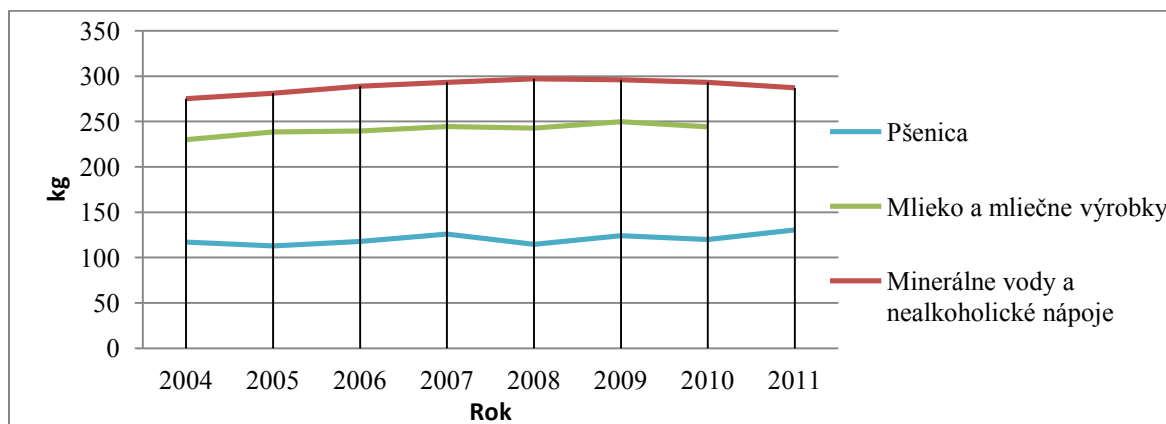
Ak prejdeme ku konkrétnej analýze štruktúry spotreby potravín priebehu obdobia 2004 až 2011, budeme vychádzať z Prílohy č.1. Obsahuje tabuľku so spotrebou potravín a nealkoholických nápojov v príslušných merných jednotkách na jedného obyvateľa za rok v jednotlivých triedach rozdelených podľa CZ-NACE. Počet obyvateľov je daný ako stredná hodnota k 1. 7. analyzovaného roku. Porovnáva spotrebu výrobkov (plodín) v oblasti obilnín, mäsa, rýb, mliečnych výrobkov, tukov a olejov, ovocia a zeleniny, strukovín, cukru, nealkoholických nápojov ako napr. čaj, káva alebo minerálne vody a alkoholických nápojov.

Spotreba obilnín má celkovo rastúci charakter. V roku 2011 bolo spotrebovaných 130 kg pšenice na hlavu, čo bolo o 13,1 kg viac ako v roku 2004 a zároveň najviac v sledovanom období. Rovnaký priebeh sledujeme aj u pšeničnej múky, ktorej sa spotreba v roku 2011 vyšplhala až na 101,7 kg, o 10 kg viac ako v roku 2004. U žita a žitnej múky je zaznamenaný od roku 2004 pokles a u kukurice a ryže bola zachovaná rovnaká výška spotreby. U mlynských a pekárenských výrobkoch bol najväčší rast v oblasti spotreby u menej zdravého pšeničného pečiva z pôvodných 44 kg až na 57,2 kg roku 2011. V menšej miere tak isto narastá záujem o trvanlivé pečivo a cestoviny. Naopak však ročná spotreba chleba výrazne klesla o cca 11 kg na posledne zverejnených 42,4 kg. Medzi významné oblasti spotreby je zaradená trieda mäsa v hodnote na kosti, v ktorej zatiaľ jednoznačne vyhráva takmer sa nemeniaca spotreba bravčového mäsa okolo 42 kg na obyvateľa. Spotreba kuracieho mäsa tiež zastáva pozíciu stagnácie u 25 kg, avšak z historického hľadiska je vývoj spotreby tohto druhu mäsa pomerne zaujímavý. V povojnových 50.tych rokoch skonzumoval jeden vtedajší obyvateľ priemerne iba 2,4 kg kuracieho mäsa ročne. Postupne sa však táto váha spotrebovaného mäsa do roku 2004 úmerne zvyšovala na spomínaných 25 kg. Záujem o nutrične hodnotné hovädzie a králičie mäso poklesol. Najmenej spotrebovanými druhmi mäsa boli v sledovanom osemročnom období zverina, baranie, kozie, konské a teľacie mäso. Ryby sa najviac v českom jedálničku vyskytovali v roku 2009 v hodnote 6,2 kg, ale naďalej táto spotreba zaostáva za európskym priemerom 22,3 kg na osobu. České obyvateľstvo od roku 2004 spotrebuje približne o 20 kg viac mlieka a mliečnych výrobkov, v poslednej uverejnenej výške 244 kg na osobu. Z toho jednotlivé spotreby ako napr. spotreba mlieka nebola výrazne pozmenená a spotreba syra mierne vzrástla o cca 2 kg na hodnotu 13 kg najmä kvôli vyššej spotrebe prírodných syrov. Český občan skonzumuje v priemere od roku 2004 254 vajec, 4,5 až 5 kg masla a 4,8 kg bravčového salda. Rastlinné jedlé tuky a oleje svojimi nemennými 16 kg sú teda podieľané na omnoho vyššej spotrebe ako tuky živočíšne. Veľkosť spotreby ovocia je poznačená mierne klesajúcou tendenciou. V roku 2004 bolo

skonzumovaných 84 kg ovocia, v roku 2009 až 90 kg ovocia, ale v poslednom roku 2011 táto hodnota výrazne poklesla o 12,2 % na 79,4 kg na osobu. V analyzovanom období sa výrazne navýšil podiel spotrebovaných broskýň, hrušiek, citrónov a grapefruitov a naopak znížil podiel jablák, marhúľ a skoro trojnásobne podiel višní. U zeleniny došlo k jednoznačnému nárastu o 7,5 %, čo zodpovedalo spotrebe vyššej ako u ovocia vo výške 85,4 kg. Z jednotlivých druhov zeleniny rástol podiel paprík, rajčín, uhoriek, melónov a húb a klesal podiel zemiakov, kapusty, kelu a karfiolu. České domácnosti prestali používať o 9,6 % cukor, ale naopak využívať viac med o 33 % a o čokoládu o 56 %. V oblasti nealkoholických nápojov nastal najväčší výkyv smerom hore u malinoviek a sódových vôd. Pozoruhodné je, že celková spotreba nealkoholických nápojov zaznamenala pokles o necelých 9 %. Z toho jednotlivé spotreby ako spotreba liehovín mierne poklesla, naopak vína sa vypilo o 17,5 % viac, ale zase piva o 11 % menej (CZSO, 2013a, 2013b).

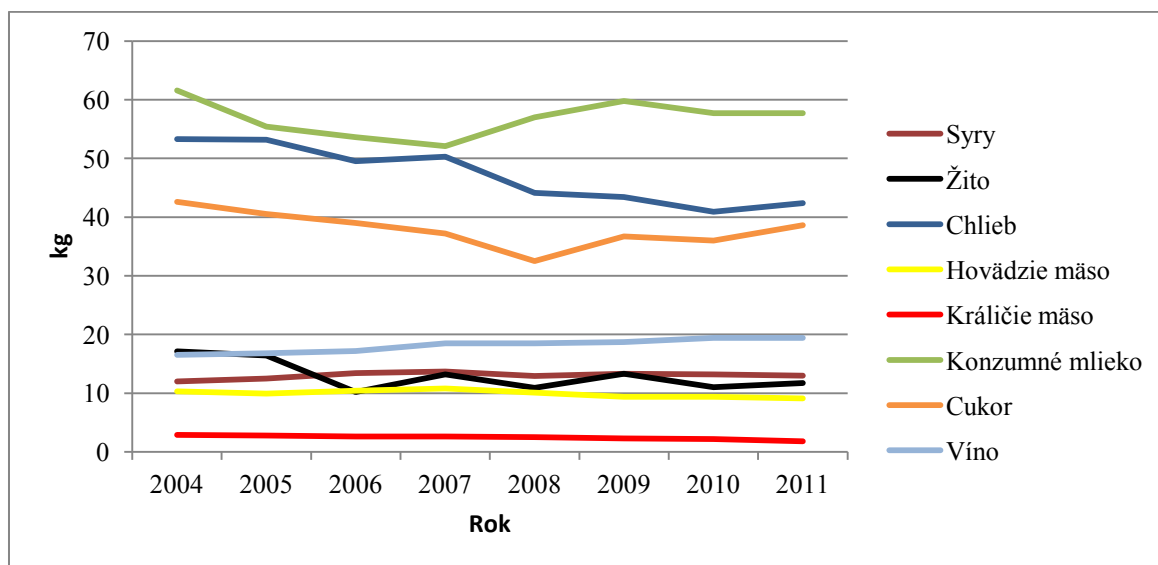
Nasledujúci graf nám priblíži najväčšie zmeny týkajúce sa spotreby konkrétnych druhov potravín a nápojov v priebehu posledných ôsmich rokov v ČR. Po sociálnej stránke sa tu premieta zmena stravovacích zvykov ovplyvnených cestovným ruchom a imigráciou cudzincov do ČR, ale aj preferencia potravín súvisiacich s otvorením európskych trhov a spoznávaním nových zahraničných kuchýň. Z ekonomického hľadiska je dôležité sledovať zmenu v cenách energie, krmív, hnojív, prípravkov na ošetrovanie zvierat a rastlín a tiež zamerať sa na kúpyschopnosť obyvateľstva v období dopadu hospodárskej krízy na českú ekonomiku. Výrazný rast a následný pozvoľný pokles spotreby potravín o 2,2 % vznikol u väčšiny druhov potravín na rozhraní rokov 2009/2010, čo však neodôvodňujeme znížením objemu nákupu potravín a nápojov v domácnostiach, ale predovšetkým zmenou orientácie nákupu na lacnejšie zahraničné produkty (CSZO, 2012a).

Graf 5-Vývoj najvyššieho objemu spotreby vybraných potravín, 2004-2011

Zdroj: CZSO, 2012a - vlastné spracovanie

Graf 6-Vývoj nižšieho objemu spotreby vybraných potravín, 2004-2011

Zdroj: CZSO, 2012a - vlastné spracovanie

V budúcnosti sa v ČR ale aj v EÚ odhaduje výrazná tendencia rastu spotreby biopotravín prejavujúca sa najmä u strednej vrstvy obyvateľstva. Česká spoločnosť sa čoraz vo väčšej miere zaujíma o svoje zdravie, s čím súvisí kvalita a bezpečnosť potravín. Celkový objem domácich spotrebovaných potravín by sa mal mierne znižovať a cenová hladina potravín by mala naďalej rásť, čo budeme demonštrovať v nasledujúcich podkapitolách.

Pojem výkonová spotreba chápeme ako položku členiacu sa na spotrebu materiálu, energie a služieb. Zjednodušene si po tým predstavujeme všetko, čo sme si predtým nakúpili a potom spotrebovali, aby sme dosiahli určitého výkonu vo výrobe (CZSO, 2012b).

Tabuľka 3-Výkonová spotreba potravín a nápojov v mil. Kč v bežných cenách, 2004-2011

Výkonová spotreba (b. c.) mil. Kč	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Výroba potravín	n.d.	192 041	185 948	200 432	203 984	180 465	177 544	188 239
Výroba nápojov	n.d.	37 619	38 652	45 956	45 299	42 213	39 440	40 680

Zdroj: MZE ČR, 2012- vlastné spracovanie

Výkonová spotreba u výroby potravín vykazovala najvyššiu sumu v roku 2008. Od tohto roku hodnota výkonovej spotreby poklesla až na najnižšiu hodnotu a to v roku 2010. Najvyšší medziročný nárast bol zaznamenaný na prelome rokov 2006/2007 vo výške 7,8 % a opakovane bol prelom rokov 2008/2009, kedy výkonová spotreba poklesla o 11,5 % (najmä u výroby mliečnych výrobkov). U výroby nápojov v priebehu rokov 2005-2007 nastal mierny

nárast celkovo o 2,8 % avšak hneď za tým nasledoval postupný pokles tejto spotreby a od roku 2010 sa začal spätne približovať úrovni roku 2006. Medziročne najvyšší nárast bol evidovaný na prelome rokov 2006/2007 o 18,9 % a najvyšší pokles na prelome rokov 2008/2009 o 6,8 %. U obidvoch hodnotených výrob došlo v posledných rokoch 2009 a 2010 k dosiahnutiu viditeľných úspor, ktoré pokiaľ neznižujú kvalitu výrobkov, prispievajú k znižovaniu nákladov a následne cien k ich konkurencieschopnosti. Samozrejme dôvodom poklesu bolo aj samotné znižovanie objemu výroby, čo bolo spôsobené najmä kritickým rokom 2009 v hospodárstve.

Na výkonovú spotrebu sú naviazané tržby, ktorými označujeme konkrétne príjmy z realizovaných výkonov. Do celkových tržieb sa zahrňujú tržby za predaj vlastných výrobkov, služieb a tovarov očistených od DPH (prípadne spotrebnej dane) (CZSO, 2012b).

Tabuľka 4-Tržby v medziročných a bázičných indexoch vo výrobe vlastných potravinárskych výrobkov a nápojov (%)

Tržby v medziročných indexoch (obdobie predchádzajúceho roka= 100)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výroba potravinárskych výrobkov	109,7	104,9	103,7	112,9	105,7	101,3	100,0	105,8	108,2
Výroba nápojov	117,0	112,8	123,9	134,8	138,8	113,8	100,0	102,6	105,4
Tržby v bázičných indexoch (priemer roku 2010= 100)									
Výroba potravinárskych výrobkov	110,7	95,7	98,8	108,9	93,6	95,8	98,7	105,8	102,3
Výroba nápojov	103,4	96,4	109,8	108,8	102,9	82,1	87,8	102,6	102,7

Zdroj: CZSO, 2012c- vlastné spracovanie

Tržby vo výrobe potravín rástli iba v roku 2007 a v období 2011-2012. Naopak pokles tempa rastu tržieb bol typický pre roky 2004-2006 a 2008-2010. V roku 2007 potravinárske podniky vykazovali za predaj potravinárskych výrobkov a služieb najvyššie tržby a to vo výške cca 233 336 miliónov Kč. Opačný prípad nastal v roku 2010, kedy podniky získali na tržbách cca 210 556 miliónov Kč. Priemerne sa jednalo o 10 % pokles. Tržby v oblasti predaja nápojov boli taktiež najvyššie v roku 2007 a to na úrovni 64 371 miliónov Kč a najnižšie tiež v základnom roku 2010 na úrovni 56 751 miliónov Kč. Tento pokles môžeme znova odôvodniť dopadom hospodárskej krízy na úroveň podnikovej výroby.

V roku 2005 nedosahovali tržby za predaj potravín a nápojov takého vysokého tempa rastu ako v celom spracovateľskom priemysle, v ktorom sa v rokoch 2004 až 2005 začali veľmi dynamicky rozvíjať niektoré spracovateľské odvetvia hlavne ťažkého priemyslu.

Pre hodnotené odvetvie potravinárskeho priemyslu bolo v tomto roku z dôvodu vyššej nasýtenosti domáceho potravinového trhu charakteristické iba mierne tempo rastu produkcie a teda i tržieb. Kvôli stále väčšej domácej spotrebe krytej dovozom, táto tendencia poklesu pokračovala aj v roku 2006. Výnimkou bola výroba nápojov a niektorých ďalších výrob, u ktorých bola zaznamenaná vysoká dynamika rastu tržieb vďaka uplatneniu sa na ako domácich tak i zahraničných trhoch. Pozitívny vývoj tržieb nastal až v roku 2007, kedy bol spojený najmä s cenovými zmenami. Aj naďalej pretrvávalo zvýšené tempo rastu tržieb v rámci nápojových výrob a produktov. V nasledujúcom roku spôsobil výrazný pokles v oblasti potravinovej výroby pomerne významný obor, ktorým bolo spracovanie a výroba mliekarenských výrobkov. V ekonomicky náročnom roku 2009 došlo k medziročnému zníženiu tržieb u oboch výrobných oblastí. V oblasti výroby potravinárskych výrobkov sa tomuto zníženiu nevyhol žiadny výrobný obor, ale viac ako dve tretiny týchto tržieb plynulo stále od domácich firiem. U výroby nápojov nastal viditeľnejší prepád tržieb, ktoré boli kryté iba jednou štvrtinou tuzemskými firmami a až troma štvrtinami zo strany zahraničných firiem. V roku 2010 stále pokračoval mierny pokles tržieb. Následkom rastu cien priemyslových výrobcov potravín došlo znova až v roku 2011 k dynamickému medziročnému vývoju. Na tomto vzostupe sa najviac podieľali obilné obory-mlynský, pekársky, ostatných potravinárskych výrobkov, obory výroby priemyselných krmív a tukový priemysel a predovšetkým obor výroby mliečnych výrobkov, ktorý predstavoval rozhodujúcu časť skupín tohto oddielu. U výroby nápojov naďalej pretrvávala recesia, aj keď prepád v roku 2011 nebol až tak výrazný ako v roku 2010. V poslednom sledovanom roku nebol odhadnutý žiadny výraznejší výkyv v oblasti vývoja tržieb u potravín a nápojov. Pozícia výroby potravinárskych výrobkov v rámci spracovateľského priemyslu je stále významná avšak s klesajúcou tendenciou s podielom na tržbách v roku 2011 cca 7 %. U výroby nápojov je to iba 2% podiel na tržbách (MZE ČR, 2005b, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010c, 2011c, 2012b).

Celkovo sa česká výroba potravín (CZ-NACE 10) a nápojov (CZ-NACE 11) podieľala 2,48 % na hrubej pridanej hodnote (HPH) v základných cenách roku 2011, čo bolo medziročne o 0,03 p.b. viac ako v roku 2010. Podiel na HDP činil v roku 2010 2,65 %, čo znamenalo o 0,2 p.b. menej ako v roku 2009, kedy bol podiel potravinárskeho priemyslu v hodnote 2,87 % na HDP najvyšší od roku vstupu ČR do EÚ (MZE ČR, 2010c, 2011c).

V potravinárskom priemysle bolo v rámci trhu EÚ za rok 2011 vyprodukovaných výrobkov v hodnote 1420 miliárd Euro, z čoho sa české potravinárstvo účastnilo 1,7 % podielom na tomto európskom tržnom podiele. Oblasť obchodu bola tvorená 79,7 % a oblasť

služieb zvyšnými 20,3 %. Zaujímavosťou je, že 10 najväčších potravinárskych podnikov zastupuje až 27,3 % podiel celej produkcie českého potravinárskeho priemyslu. Čo sa týka budúceho vývoja výkonnosti tohto priemyslu, do roku 2014 sa počíta s podobným jednociferným rastom ako doteraz vo výške približne 2,4 % HDP (FFT, 2012).

4.2 Vývoj zamestnanosti a s tým súvisiacich charakteristík v českom potravinárskom priemysle

Európsky potravinársky priemysel predstavuje najväčšie výrobné odvetvie v EÚ z hľadiska obratu a zamestnanosti. V roku 2011 bol zaznamenaný obrat vo výške 956,2 miliárd Eur a zamestnanosť v počte 4,1 milióna pracovníkov, ktorá zároveň tvorila 14,6 podiel zamestnanosti na európskom spracovateľskom priemysle. Potravinársky priemysel tvorí 274 000 spoločností, z ktorých tvorí 99,1 % malé a stredné podniky predstavujúce 48,7 % celkového obratu a 63 % celkovej zamestnanosti v tomto sektore EÚ (FD EÚ, 2011a).

V ČR bola v roku 2011 evidovaná 2,67 % zamestnanosť, čo bolo o 0,10 p.b. menej ako v roku 2010. Ak by sme tento podiel porovnali s rokom 2004, podiel na zamestnanosti v tomto sektore bol o 0,11 p.b. vyšší. V konečnom dôsledku sa vývoj zamestnanosti javí ako stály, osciluje okolo 2,7 % a môžeme konštatovať, že tvorí na celkovej zamestnanosti minimálny podiel úrovni rovnaj napr. textilnému priemyslu. Podrobnejšia analýza je podložená nasledujúcou tabuľkou.

Tabuľka 5-Počet zamestnaných osôb v rokoch 2004-2011 (osoby)

Počet zamestnaných osôb	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Výroba potravinárskych výrobkov	n.d.	109 218	104 132	102 690	99 376	96 587	92 587	90 134
Výroba nápojov	n.d.	16 872	16 414	16 480	16 449	15 404	14 924	14 520

Zdroj: MZE ČR, 2012b- vlastné spracovanie

Počet zamestnaných v potravinárskom priemysle má postupne klesajúcu tendenciu, avšak ako sme už spomínali, celkový podiel na zamestnanosti ČR sa výrazne nemení, čo bude spôsobené mnohými sociálnymi faktormi ako znižujúci sa podiel ekonomicky aktívnych ľudí a zvyšujúci sa podiel osôb v dôchodkovom veku v celej ČR. Tým pádom aj znižujúci sa podiel zamestnaných v jednotlivých odvetviach zamestnania. Taktiež na to vplývajú ekonomické faktory, akými je nepriaznivý cyklický vývoj ekonomiky spôsobujúci znižovanie stavov zamestnancov vo výrobe alebo až likvidovanie podnikov z dôvodu silnej zahraničnej

konkurencie ovplyvňujúcej preferencie obyvateľstva smerom mimo tuzemsku alebo zvyšovanie produktivity práce aj vplyvom technologického pokroku a zapájania strojov vo väčšej miere do výroby. V období rokov 2000 až 2006 nastal trvalý pokles zamestnanosti, ktorý bol odrazom stále prebiehajúcej reštrukturalizácie podnikov. Celkový úbytok pracovníkov činil až 16 605 osôb a pokračuje i v nasledujúcich rokoch s približne rovnakým tempom poklesu. V rokoch 2006 až 2011 nastal u oboch výrobných odvetví pokles zamestnanosti o 15 892 pracovníkov. Od roku 2005 je zaznamenaný pokles pracovných síl vo všetkých odvetviach výroby potravín a nápojov s výnimkou odvetvia výroby ostatných potravinárskych výrobkov, v ktorom jedínom boli vytvorené nové pracovné miesta. Nadalej aj v roku 2007 bol pokles odôvodnený redukciami podnikov spojených s ich fúziami a uzatváraním neperspektívnych kapacít, čo bolo spôsobené hlavne ekonomickými faktormi odvíjajúcimi sa od stále rastúcej domácej ale predovšetkým zahraničnej konkurencie a nasýtenosti potravinového trhu. K miernemu navýšeniu ekonomicky aktívnych ľudí došlo v skupine výroby ostatných potravinárskych výrobkov a výroby priemyselných krmív, čo predstavovalo výroby charakterizujúce vyššiu fázu spracovania agrárnych produktov najmä rastlinného pôvodu. Vo všeobecnosti môžeme považovať za nosný dôvod znižovania podnikových kapacít v potravinárskom priemysle tlak na zvyšovanie produktivity práce a celkové zefektívňovanie výroby z pohľadu vyrovnania sa európskej konkurencii. Najvyšší medziročný pokles zamestnaných prebiehal na prelome rokov 2009/2010, kedy došlo k úbytku 4000 pracovníkov. Výroba je v posledných rokoch postupne nasmerovaná na skupiny typické vyšším stupňom spracovania produkcie, ktoré majú na trhu stále väčšie uplatnenie a naopak klesá záujem o skupinu spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny, ktorá vykazuje nadbytok produktov či už od domácich alebo zahraničných producentov. Čo sa týka porovnania s celým spracovateľským priemyslom, od roku 2004 počet zamestnaných osôb, s vytvorením nových pracovných miest najmä v ťažkom spracovateľskom priemysle, výrazne vzrastal (MZE ČR, 2005b, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010c, 2011c, 2012b).

Tabuľka 6-Produktivita práce z účtovnej pridanej hodnoty v bežných cenách v rokoch 2005-2011 (tis. Kč/ zam.)

Produktivita práce z ÚPH v b.c.	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Výroba potravín	n.d.	417	432	481	492	557	542	606
Výroba nápojov	n.d.	1 156	1 234	1 288	1 295	1 373	1 324	1 228

Zdroj: MZE ČR, 2012b- vlastné spracovanie

Pojem produktivita práce z účtovnej pridanej hodnoty je stručne definovaný ako pomer účtovnej pridanej hodnoty a celkového počtu zamestnancov.

Pri už analyzovanom poklese pracovníkov je vykazovaná vzostupná hodnota produktivity práce u oboch výrob. V súvislosti s najvyšším poklesom počtu zamestnaných osôb na prelome roku 2008/2009 došlo v tomto období k najväčšiemu rastu produktivity práce za celé sledované obdobie a to o 13 %. Spomalenie dynamického trendu o 3 %, ktorý zasiahol všetky potravinárske obory, nastalo v rokoch 2009/2010. Po štrukturálnej stránke vývoja produktivity práce dosiahla za posledných 7 rokov najvyšších hodnôt skupiny výroba rastlinných a živočíšnych olejov a tukov, výroba ostatných potravinárskych výrobkov a výroba priemyselných krmív. Opačným smerom sa uberala skupina spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov. U výroby nápojov bol pozitívny vývoj narušený v posledných rokoch 2010 a 2011, kedy dochádzalo k poklesu účtovnej pridanej hodnoty a tým i výslednej produktivity práce. Celkovo však tento ukazovateľ u výroby potravinárskych nápojov nedosahuje úroveň spracovateľského priemyslu, výrazná odchýlka je dosiahnutá iba u výroby nápojov, ktorá túto úroveň dokonca vysoko prekračuje (MZE ČR, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010c, 2011c, 2012b).

Tabuľka 7- Osobné náklady v bežných cenách v rokoch 2005-2011 (mil. Kč)

Osobné náklady v b.c. (mil. Kč)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Výroba potravín	n.d.	26 897	26 638	28 556	30 428	30 013	29 425	28 505
Výroba nápojov	n.d.	6 307	6 501	7 020	7 339	7 324	7 184	6 948

Zdroj: MZE ČR, 2012b- vlastné spracovanie

Osobné náklady zahŕňajú všetky požitky zamestnancov (mzdy, platy...) vrátane nákladov na zákonné a sociálne poistenie za dané kalendárne obdobie.

Z uvedenej Tabuľky 7 vyplýva, že v krátkodobom horizonte došlo v roku 2006 k miernemu degresívnemu vývoju zapríčinenému už spomínanou racionalizáciou v potravinárskom odvetví. Od roku 2007 bol následkom zvýšenia hodnoty osobných nákladov rast miezd v odvetví. Následný vývoj osobných nákladov úzko súvisí s kontextom vývoja zamestnanosti od roku 2009, boli zavedené úsporné opatrenia týchto nákladov. Došlo k značnému zníženiu pracovných kapacít a prudkému rastu produktivity práce. K znamenitému navýšeniu osobných nákladov došlo v oblasti spracovania a konzervovania mäsa a výroba masných výrobkov, výroba mliečnych výrobkov a výroba ostatných potravinárskych výrobkov. Pokles osobných nákladov bol zaznamenaný v skupinách spracovania a konzervovania rýb, kôrovcov a mäkkýšov, výroby rastlinných a živočíšnych

olejov a tukov a výroby pekárskeho, cukrárenského a iných múčnych výrobkov. Potravinársky priemysel bol z pohľadu na celkový vývoj osobných nákladov zaradený medzi 13 oddielov CZ-NACE, v ktorých sa objem osobných nákladov zvýšil, ale stále nepresiahol hodnotu nárastu osobných nákladov spracovateľského priemyslu (MZE, 2012b).

Tabuľka 8-Počet podnikov v období 2005-2011

Počet podnikov	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Výroba potravinárskych výrobkov	n.d.	5 633	5 571	5 559	5 582	6 082	6 559	6 933
Výroba nápojov	n.d.	1006	986	1 001	1 027	1 143	1 341	1 427

Zdroj: MZE ČR, 2012b- vlastné spracovanie

Tabuľka 8 nám znázorňuje zvyšujúci sa počet podnikov, ktorý nám vyvracia zdanlivú teóriu, že s poklesom zamestnancov by mal úmerne klesať aj počet podnikov a opačne. Je to spôsobené najmä narastajúcim objemom malých a stredných podnikov s nižším počtom zamestnaných uplatňujúcich sa na lokálnych trhoch. Na tento rast mali pozitívny vplyv kľúčové potravinárske obory masovej výroby, výroby mliečnych výrobkov a ostatných potravinárskych výrobkov. Celkovo sa znížil počet podnikov u pekární, avšak v roku 2011 nastal opäť nárast najmä kvôli širšiemu uplatneniu na miestnych trhoch. Podobne tomu bolo aj u nápojov. Medzi najznámejšie a najväčšie potravinárske podniky v ČR patrí Nestlé Česko, a.s., Plzeňský Prazdroj, a.s., Kostecké uzeniny, a.s. alebo Opavia- LU, a.s (MZE, 2012b).

V rámci zamestnanosti podľa jednotlivých tried CZ-NACE bolo v roku 2010 najviac zamestnaných s podielom 44% v pododvetví výroba ostatných potravinárskych výrobkov, ďalej 20 % zamestnaných pracuje v pododvetví výroba a spracovanie mäsa, 13 % pracuje vo výrobe nápojov a 9 % v pododvetví spracovania mliečnych výrobkov.

V oblasti profesijnej štruktúry dochádzalo od roku 2010 k zvýšeniu počtu pracujúcich so sekundárnym a terciárnym vzdelaním a zníženiu pracovníkov s primárnym vzdelaním. Celkovo pracovalo v roku 2012 v potravinárskom sektore 17 % ekonomicky aktívnych ľudí dosahujúcich primárne vzdelanie, až 78,5 % so sekundárnym vzdelaním a iba 4,5 % osôb s univerzitným vzdelaním (FD EU, 2011b). Podľa klasifikácie zamestnaní CZ-ISCO, vychádzajúcej zo štatistiky druhu vykonávajúcej práce a dosiahnutých vedomostí, je najpočetnejšou skupinou pracujúcich s 25 % podielom skupina Kvalifikovaní spracovatelia a výrobcovia potravinárskych výrobkov (ISCO 741). Nasleduje skupina Obsluha strojov na výrobu potravín a príbuzných výrobkov (ISCO 827) vo výške 10 %. Treťou najpočetnejšou profesiou s cca 7 % podielom je skupina Vodičov motorových vozidiel. Ostatné povolania sú v menšom podiele rovnomerne koncentrované do ostatných skupín

povolání. Kvalifikačné požiadavky na zamestnanca, vyžadujúce nielen dostatočné vzdelanie ale aj potrebnú prax, sa v priebehu posledných desiatich rokov zvýšili na osemstupňovej hodnotiacej škále o 0,25 bodu na hodnotu 3,53 bodu. Čím vyšší stupeň škály, tým vyššie kvalifikačné nároky sú pre dané pracovné miesto v sledovanom odvetví vyžadované. Pre porovnanie európsky priemer kvalifikačných požiadavkov je oproti českému o 0,12 bodu na tom horšie (NUV, 2010).

4.3 Cenový vývoj potravín

Zdražovanie potravín zasiahlo celú EÚ. Priemerný vzostup cenovej hladiny potravín v EÚ činil od roku 2005 25 %, čo bolo o 5 % menej ako v ČR. Napriek tomu, že české potraviny zdražili nadpriemerne, nezastáva ČR extrémnu pozíciu v zdražovaní potravín na rozdiel od Pobaltska, Maďarska alebo Bulharska. Problém sa javí čiastočne aj v tom, že ČR je stále menej sebestačná v oblasti potravín (hlavne u bravčového mäsa a zeleniny). Zaujímavosťou je, že český spotrebiteľ v porovnaní s európskymi vnímajú zmenu cien potravín veľmi vysoko a tým aj razantnejšie obmedzujú výdaje za potraviny. Ako avizovala členka bankovej rady Eva Zmrazilová (2013), do roku 2006 cenová hladina vplyvom priaznivých globálnych podmienok stagnovala, avšak v období 2007-2012 mala už cenová hladina vzostupný charakter všeobecne zapríčinený celosvetovým rastom cien.

Vývoj cien potravín v ČR sme merali pomocou cien priemyslových výrobcov zisťovaných mesačne na základe údajov od vybraných organizácií a ich cca 4600 reprezentantov. Z uvádzaných cien sú počítané indexy cien týchto priemyslových výrobcov. Medzi priemyslové výrobky zaradujeme výrobky vyrobené v odvetviach kategórie B až E podľa CZ-NACE, z ktorých nás bude zaujímať sekcia C Výrobky a služby spracovateľského priemyslu, oddiel CA 10-Potravinárske výrobky a CA 11-Nápoje. Základná časová rada pre výpočet ročných indexov cien potravín a nápojov bol priemer 2005=100 (CZSO, 2013a).

Tabuľka 9-Ročné indexy cien priemyslových výrobcov podľa Klasifikácie produkcie (CZ-CPA 2008) v základných cenách roku 2005

Index cien priemyslových výrobcov (2005=100)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výroba potravinárskych výrobkov	102,1	100,0	98,8	104,0	111,9	104,1	101,8	111,5	115,3
Výroba nápojov	96,9	100,0	101,7	105,9	111,8	113,1	111,4	111,8	116,2
Celkovo za sektor	101,1	100,0	98,6	103,0	110,0	105,1	103,0	110,9	114,8

Zdroj: CZSO, 2013b- vlastné spracovanie

Vo všeobecnosti ceny potravín a nápojov sú ovplyvňované zo strany distribučných reťazcov usilujúcich sa udržať ich nízku cenovú hladinu a zo strany vývoja prvotných agrárnych cien a ostatných vstupov, ktoré musia byť premietnuté v nákladoch spotrebiteľov. České potraviny zdražili najviac na prelome rokov 2010/2011 a nápoje na prelome 2007/2008. Z dôvodu vstupu ČR do EÚ došlo v roku 2004 a 2005 k zosilneniu konkurenčných tlakov nadnárodných distribučných spoločností, čo zapríčinilo pokles cien u väčšiny potravín okrem skupín s miernym cenovým rastom: skupina spracovania a konzervovania rýb, kôrovcov a mäkkýšov a spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny. U nápojov bol naopak zaznamenaný pomerne vysoký nárast cien. Výrazný rast cien v roku 2007 a 2008 bol zapríčinený rastom cien vstupov a najmä zvyšujúcim sa dopytom po mliekarenských a mäsových výrobkoch súvisiacim so zvýšením dopytu zo strany medzinárodných európskych trhov. Najvyšší nárast bol zaznamenaný u výroby krmív a mlynských výrobkov spôsobený vzostupným trendom cien obilnín. Na prelome rokov 2008/2009 nastal vysoký cenový pokles ako opačná reakcia na cenový skok v predchádzajúcom období u už spomínaných mliekarenských výrobkov. Mierny nárast odôvodnený využitím pre nepotravinárske účely bol evidovaný u podnikov vyrábajúcich a spracúvajúcich tuky a oleje. Rok 2009 a s ním nastávajúca recesia v ekonomike sa niesli v duchu silného poklesu cien potravín, ktorý pokračoval aj v roku 2010. Zlacnelo najmä pečivo, s tým súvisiaca múka, cestoviny, mäso a oleje. Kvôli poklesu spotreby potravín boli české obchodné reťazce nútené potraviny zlacniť a v najbližšej dobe ich nezdražovať. Niektoré slabé potravinové reťazce kvôli nízkym cenám boli stratové. Ceny nápojov mierne poklesli až o rok neskôr ako to bolo u potravín. Posledné dva roky ceny potravín a nápojov výrazne vzrástli, čo bolo aj následkom zvýšenia medziročnej inflácie až o 2 %. V roku 2011 vzrástli medziročné ceny o približne 0,4 % a tento rastúci trend sa udržal aj v roku 2012. Výrazným momentom na začiatku roku 2013 bolo jednoppercentné zvýšenie základnej a zníženej dane z pridanej hodnoty, čo tiež prispelo k miernemu zdraženiu potravín a nápojov. V konečnom dôsledku došlo k pomerne vysokému nárastu cenovej úrovne potravín a nápojov z hodnoty indexu 101,1 v roku 2004 na hodnotu 114,8 v roku 2012 (MZE ČR, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010c, 2012b).

Celkovo môžeme teda skonštatovať, že český trh s potravinami v cenovej oblasti je od roku 2004 vo väčšej miere ovplyvnený a kopírovaný vývojom na trhu EÚ. K tomuto vývoju ešte samozrejme prispieva aj daná makroekonomická situácia v krajine regulovaná štátnymi zásahmi (napr. zmena nepriamych daní).

4.4 Vplyv zahraničného obchodu na obchodnú bilanciu potravín

Český zahraničný obchod s potravinami je dôkazom vplyvu európskej ale aj svetovej globalizácie, ktorá je základom pre nové podnety v konkurencieschopnosti potravín. Český potravinári sa tak stále viac potýkajú s vysoko konkurenčnými zahraničnými produktmi vstupujúcich na české trhy. Tieto dovozy podnecujú zvyšovanie kvality, znižovanie cien alebo aj vylepšenie marketingovej stratégie daných českých potravín a nápojov.

Zahraničný obchod s potravinami a nápojmi bol meraný na základe Klasifikácie produkcie CZ-CPA, ktorej predmetom je daný výsledok ekonomických činností (tzn. produktov alebo služieb) triedených podľa CZ-NACE. Táto klasifikácia nahrádza staršiu Štandardnú klasifikáciu produkcie (SKP) platnú do konca roku 2008.

Pre lepšie porovnanie ČR v roku 2001 zaznamenávala záporné saldo s potravinami a nápojmi v hodnote 9 900 mil. Kč a v roku 2002 13 703 mil. Kč. Po 1. 5. 2004, kedy sa ČR stala súčasťou jednotného vnútorného trhu EÚ, nastáva postupne ešte hlbší prepád salda zahraničného obchodu s potravinami znázorňujúci v Tabuľke 10 a nápojmi v Tabuľke 11.

Tabuľka 10-Zahraničný obchod s potravinárskymi výrobkami v bežných cenách v rokoch 2004- 2012 (mil. Kč)

Potravinárske výrobky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vývoz	47 570*	45 874	48 877	56 833	61 327	55 029	62 024	69 879	87 692
Dovoz	65 372*	66 223	72 687	84 837	88 868	91 715	94 124	105 446	118 694
Saldo	-17 802*	-20 349	-23 810	-28 004	-27 541	-36 686	-32 100	-35 567	-31 002

**merané podľa SKP (spolu s vývozom a dovozom nápojov)*

Zdroj: CZSO, 2013c - vlastné spracovanie

Zvyšujúce sa záporné saldo u potravín je spôsobené hlavne rastúcim tempom dovozu potravín, ktoré je nepriamo výhodné z hľadiska monetárnych makroekonomických podmienok podporujúcich posilňovanie kurzu Kč voči svetovým menám. Najvyšší medziročný nárast dovozu potravín bol na prelome rokov 2006/2007 vo výške 12 150 mil. Kč, 2010/2011 vo výške 11 322 mil. Kč a 2011/2012 s najvyšším medziročným rozdielom o 12,6 % vo výške 13 246 mil. Kč. Stabilne najväčšou položkou v dovoze potravín je ovocie a zelenina a vo vývoze obilniny a obilné výrobky. Hodnota vývozu týchto výrobkov najmä do krajín EÚ taktiež rastie, avšak stále viac zaostáva za dovoznou hodnotou. Pri celkovom pohľade na vývoj salda potravín môžeme konštatovať negatívny trend zaznamenávajúci najvyšší prepád v roku 2009 vo výške až 36 686 mil. Kč a v roku 2011 35 567 mil. Kč.

Záporná bilancia potravinárskeho obchodu bola najnovšie prehĺbená až o 52 % v porovnaní s rokom 2005.

Napriek tomu, že od roku 2004 vývoz tradičných komodít ako napr. sladkosti a mliečne výrobky, mierne vzrástol, podstatne sa zvyšuje dovoz výrobkov s vyššou pridanou hodnotou. V roku 2005 bolo vykázané vysoké záporné saldo najmä u mäsa a mäsových výrobkov (dovoz lacnejších druhov) a naopak kladné saldo u mliekarenských výrobkov. Dovoz mäsa a masových výrobkov v tomto období medziročne vzrástol až o 120 %. Nasledujúci rok sa výrazne prehĺbilo aj záporné saldo spracovania zeleniny a ovocia a mlynských a škrobárenských výrobkov. V roku 2007 porástol hlavne dovoz bravčového a kuracieho mäsa do ČR, zvýšil sa záujem o dovoz biopotravín a tým rozšírenie sortimentu v oblasti ľudskej výživy. To bolo jedným z podnetov pre podporu rozšírenia ekologického poľnohospodárstva a vznik nových českých biopotravín, ktoré by čiastočne nahradili dovtedy dovážajúce zahraničné biopotraviny. Po kritickom roku 2009 došlo k miernemu zníženiu záporného potravinového salda o viac ako 4,5 mld. Kč najmä v oblasti rastlinných a živočíšnych olejov a tukov a priemyslových krmív. V poslednom sledovanom roku 2012 bolo medziročné tempo rastu exportu až 25 %. Import za ním zaostával v medziročnom tempe rastu vo výške 12 %. Je teda zrejmé, že ak tento trend zotrvá, dôjde k postupnému poklesu vysokého salda zahraničného obchodu s potravinami.

V konečnom dôsledku je však exportná výkonnosť v porovnaní so spracovateľským priemyslom slabá. Prirodzene je to zapríčinené veľkým podielom produkovaných potravín uplatňujúcich sa hlavne na domácich trhoch, približne iba jedna štvrtina potravín je určená mimo český trh (MZE ČR, 2005, 2008, 2012b).

Tabuľka 11-Zahraničný obchod s nápojmi v bežných cenách v rokoch 2005-2012 (mil. Kč)

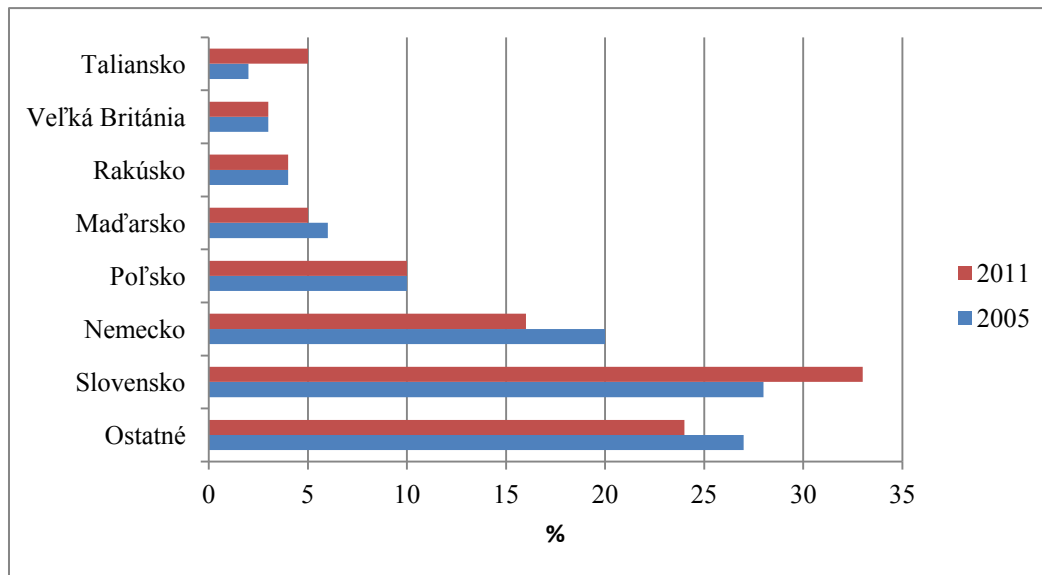
Nápoje	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Vývoz	n.d.	8 376	9 428	11 445	11 935	11 966	11 012	10 840	12 754
Dovoz	n.d.	6 891	7 648	9 104	9 374	9 247	9 436	10 516	11 080
Saldo	n.d.	1 485	1 780	2 341	2 561	2 719	1 576	324	1 674

Zdroj: CZSO, 2013c - vlastné spracovanie

Zahraničný obchod s nápojmi má dlhodobu pozitívny vývoj hodnotený kladným saldom. Významnými vývoznými komoditami v tejto skupine sú tradične vysoko konkurencieschopné pívá a slad. V roku 2011 došlo k podstatnému zníženiu kladného salda

najmä kvôli klesajúcemu exportu a zvyšujúcemu sa importu hlavne v oblasti dôležitej dovoznej komodity, akou je víno.

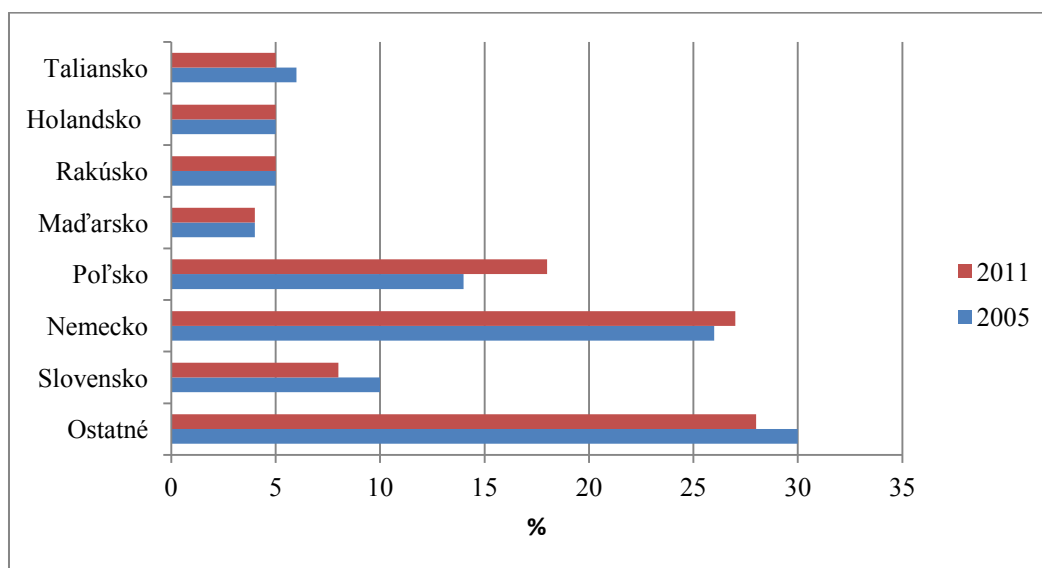
Graf 7-Podiel na vývoze potravín a nápojov z ČR v jednotlivých vývozných teritóriách v roku 2005 a 2011 (%)

Zdroj: MZE ČR, 2005b, 2012b – vlastné spracovanie

Graf 7 nám porovnáva najväčšie podiely na vývoze českých potravinárskych výrobkov a nápojov v roku 2005 a v roku 2011. Za toto obdobie bolo z ČR najviac vyvážané do susedných štátov ako Slovenska (SR), Nemecka, Poľska, Rakúska, ale i Maďarska, Veľkej Británie a Talianska. V roku 2005 bolo hlavným exportným teritóriom Slovensko s pomerne stálym 28 % podielom, druhé nasledovalo Nemecko s 20 % podielom. Tretím v poradí bolo Poľsko s 10 % podielom na českom vývoze. Do ostatných štátov bolo exportované už v menších jednociferných hodnotách. V porovnaní s rokom 2011 sa vývozná bilancia zmenila najviac zo strany dovozu do SR, kam bolo exportovaných 33 % celkovo vyvezených potravín a nápojov (6 p.b. rozdiel oproti v roku 2005). Naopak štátom, kde český vývoz potravín poklesol, bolo Nemecko, do ktorého ČR v roku 2011 vyviezla o 4 p.b. (16 % podiel) menej týchto výrobkov. Skoro trojnásobne sa zvýšil export do Talianska z 2 % v roku 2005 na 5 % v roku 2011 (MZE ČR, 2005b, 2012b).

Graf 8-Podiel na dovoze potravín a nápojov do ČR v jednotlivých dovozných teritóriách v rokoch 2005 a 2011 (%)

Zdroj: MZE ČR, 2005b, 2012b – vlastné spracovanie

Hlavnými štátmi, dovážajúce potraviny a nápoje do ČR, boli obdoby 2005 až 2011 Nemecko, Poľsko, Slovensko, Taliansko, Holandsko, Rakúsko a Maďarsko. V roku 2005 najväčší 26 % podiel výrobkov bol exportovaný do ČR z Nemecka. Na ním nasleduje Poľsko s iba 14 % podielom a SR s 10 % podielom. V porovnaní s rokom 2011 je najväčšia viditeľná zmena u Poľska, ktoré najnovšie importuje do ČR o 4 p.b. väčším podielom ako tomu bolo v roku 2005. Mierne porástol import z Nemecka a naopak poklesol dovoz zo SR (o 2 p.b.) a Talianska. Čo sa týka konfrontácie jednotlivých vývozných a dovozných teritórií v roku 2011, môžeme skonštatovať veľký nepomer exportu a importu výhodný hlavne pre ČR avšak nevýhodný pre Slovensko. Oproti roku 2005 sa záporná potravinová a nápojová bilancia SR smerom k ČR výrazne prehĺbila a tým kladná bilancia potravín a nápojov ČR ešte zvýšila. Z ČR do SR bolo v roku 2011 vyvázaných o 25 p.b. viac potravín a nápojov, ako je zo SR do ČR dovážaných. Opačný trend zastáva Nemecko a Poľsko, s ktorými záporné saldo potravín a nápojov ČR ešte viac narastá (MZE ČR, 2005b, 2012b).

4.5 Potravinársky priemysel a jeho odporúčenia do budúcnosti

Dôležité odporúčania a návrhy nám podáva návrh dokumentu predstavený v januári 2013. Tento dokument s názvom „Strategie českého zemědělství a potravinářství v rámci Společné zemědělské politiky EÚ po roce 2013“ pojednáva o sáde opatrení, ktoré by mali dopomôcť k vyriešeniu súčasných a budúcich problémov postihujúcich potravinársky priemysel.

České potravinářství sa potýka s radou nasledujúcich nedostatkov:

- nevýhodou je relatívna samostatnosť potravinárskeho priemyslu z hľadiska viazanosti na poľnohospodárstvo a tým väčšia miera pravdepodobnej podpory zo strany zahraničia,
- naďalej nízka produktivita v porovnaní s vyspelejšími krajinami EÚ, rozdiel vo výkonnosti od vstupu ČR do EÚ sa výrazne prehĺbuje a tak isto pretrvávajú orientácia na výrobky s nižšou pridanou hodnotou,
- výrazná dvojité štruktúra, čo predstavuje zvyšujúci sa podiel malých podnikov na ich celkovom počte podnikov a tým aj ich alarmujúci malý podiel na celkovej produkcii,
- potenciálne zníženie kúpnej sily obyvateľstva z dôvodu rastu DPH a uprednostňovaniu cenových parametrov nad kvalitatívnymi parametrami výrobkov a slabá sebestačnosť zvyšujúca závislosť na vývoji zahraničných cien,
- nízky podiel efektívnych zahraničných investícií plynúcich od súkromných investorov ale aj nadnárodných organizácií,
- nízka efektívna výkonnosť a exportná výkonnosť z dôvodu požiadaviek nižších cien zo strán odberateľov a naopak požiadaviek pre čo najvyššie výkupné ceny zo strany poľnohospodárov,
- nízka rentabilita podnikania nevytvárajúca vnútorné zdroje potrebné na nevyhnutnú modernizáciu a silnejšiu investičnú podporu,
- rast vývozu poľnohospodárskych surovín a dovozov už spracovaných surovín,
- nesystematické a nepremyslené podpory českých exportérov z hľadiska obchodných inštitúcií a inštitúcií zameraných na podporu exportu najmä do tretích krajín, stále existujúce formálne a neformálne obchodné prekážky deformujúce európsky ale aj samostatný český trh,
- v oblasti inovácií je český potravinársky výskum nedostatočný spolu s jeho malou prepojenosťou s domácimi podnikmi,

Návrh na zlepšenie stavu v potravinárskom priemysle je sprevádzaný nasledujúcimi odporúčeniami:

- podporiť efektívnosť a produktivitu potravinárstva pomocou investičných podpor zo strany štátu a marketingových podpor na prilákanie zahraničných investorov,
- klásť dôraz na vzdelávanie spotrebiteľov v prospech spotreby českých surovín alebo výrobkov s vysokým podielom českej suroviny najmä z dôvodu podpory domácej zamestnanosti a kvality,

- znižovanie nadmernej prepravy potravín spôsobujúcej zvyšujúcu sa spotrebu energie a tým poškodzovanie českého životného prostredia,
- podpora činnosti Českej technologickej platformy pre potraviny a vytvorenie efektívnejšej potravinárskej legislatívy,
- zapojenie ČR v rámci Európskeho inovačného partnerstva, čím sa predpokladá zlepšenie väzieb medzi tuzemským výskumom a jeho prevodom do praxe,
- zvyšovanie bezpečnosti, kvality a akosti potravinárskych výrobkov a tým i lepšie postavenie v oblasti konkurencieschopnosti EÚ, vyšší podiel biopotravín na trhu, podpora spracovania biosurovín na domácom trhu a využitie nových odrôd plodín pre potravinárske špeciality,
- trvalé navýšenie dopytu aj po českých potravinách by mal spôsobiť rast svetovej populácie,
- rozvoj českej infraštruktúry podporí obojstranný transport poľnohospodárskeho a potravinárskeho tovaru najmä vo vzťahu so susednými zemami,
- pozitívny dopad môže mať na domácu surovinovú základňu potravín energetická stratégia Nemecka zakladajúca si na vysokom využití obnoviteľných zdrojov energie,
- pokračovanie podpory regionálnych predajcov pomocou dostatočnej reklamy kvality (napr. KLASA, Český výrobok) (MZE, 2013).

4.6 Celkové zhrnutie tretej kapitoly

V poslednej kapitole sme sa v období 2004 až 2011 resp. 2012 venovali podrobnejšej analýze makroekonomického prostredia v potravinárskom priemysle. Orientovali sme sa na oblasť vývoja spotreby potravín, zamestnanosti v potravinárskom priemysle, cenového vývoja potravín a zahraničného obchodu s potravinami. V závere sme si stručne priblížili možné spôsoby riešenia súčasných problémov v potravinárstve.

České obyvateľstvo vydáva na potraviny stále menší podiel zo svojich výdavkov. V súčasnosti je táto hodnota okolo 20 % a tým sa zaraduje medzi rozvinuté krajiny s rastúcou životnou úrovňou. Zo štruktúrneho hľadiska najvyšší rast spotreby evidujeme u obilných výrobkov vyrábajúcich sa hlavne z pšenice, u mliečnych výrobkov vo forme syrov a u minerálnych vôd a nealkoholických nápojov. Opačná tendencia spotreby bola zaznamenaná u chleba a obilných výrobkov vyrobených zo žita, u konzumného mlieka, hovädzieho a králičieho mäsa a cukru. Z údajov o výkonovej spotrebe sme zistili, že podniky od roku 2009 z dôvodu zavedenia úsporných opatrení vo výrobe, podstatne zredukovali svoje

spotrebné výdaje pre výrobu. S tým priamo súvisel vývoj tržieb, ktorý v roku 2009 poklesol u všetkých oboroch výroby potravín a nápojov a tým dosiahol úroveň tržieb nižšiu ako pred vstupom do EÚ. Potravinársky priemysel sa aj naďalej podieľa zanedbateľným cca 2,4 % podielom na HDP a čo sa týka podielu na celkovej európskej potravinárskej produkcii, je stav podobný, účasti sa iba 1,7 % podielom.

Na celkovej zamestnanosti sa v potravinársky priemysel podieľa cca 2,7 %. Napriek tomu, že počet potravinárskych podnikov sa zvyšuje, zamestnaných v tomto sektore ubúda. Príčinu musíme hľadať v neustále väčšom počte zakladajúcich malých podnikov s malým počtom zamestnancov. Poklesom pracujúcich osôb došlo k postupne vyššej produktivite práce a aj mierne znižujúcim sa osobným nákladom.

Po roku 2004 bol cenový vývoj potravín značne ovplyvnený vývojom cien európskych potravín, ale aj domácimi makroekonomickými podmienkami. Indexy cien priemyselných výrobcov vypovedajú o vysokom zdražovaní potravín najmä v rokoch 2008 a 2010. Celkovo od roku 2004 sa cenová hladina potravín zdvihla o viac ako 13 %.

Výrazné zmeny v potravinárskom priemysle odohrávajúce sa na základe integračného zoskupenia ČR do EÚ nedokladá iba cenový vývoj, ale predovšetkým zahraničný obchod ČR. Tempo vývozu nedosahuje tempo dovoz potravín v ČR, tým sa značne prehĺbuje a zaznamenáva rastúce tempo záporného salda týchto výrobkov. Hlavnými exportnými ale aj importnými teritóriami potravín a nápojov ČR boli susedné štáty Nemecko, Slovensko a Poľsko.

Vplyvom globalizačných tlakov bude v budúcnosti nutné posilniť konkurencieschopnosť potravín najmä zlepšením ich kvality a marketingovej podpory. Dôraz bude kladený aj na preferenciu spotreby domácich potravín nad menej kvalitnými dovážanými potravinami. Zamerať sa musíme taktiež na zvýšenie podpor zo strany európskych orgánov, vďaka ktorým by boli domáce výrobky cenovo prijateľnejšie a konkurencieschopnejšie.

5 Záver

Potravinársky priemysel, ako jeden z významných odvetví spracovateľského priemyslu, má pre modernú českú spoločnosť nenahraditeľný význam. Z historického vývoja bolo podstatným okamihom zmien transformačné obdobie na začiatku 90. rokov, kedy dochádza ku zrušeniu kolektívnej formy hospodárenia v poľnohospodárstve. Boli podané základy rozvoja súkromného podnikania v poľnohospodárstve a potravinárstve aj prostredníctvom privatizácie štátnych poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov. Toto obdobie vyniká štrukturálnou prestavbou od poľnohospodárstva a priemyslu smerom k terciálnemu sektoru služieb. V rámci osamostatnenia republiky sa začali otvárať nové možnosti obchodu so zahraničím na západe EÚ, kde boli výrobky konkurencieschopnejšie. Bolo nutné investovať do inovácií a modernizácie výroby v potravinárstve z dôvodu zvyšovania kvality a znižovania ceny domácich potravín.

Potravinárske odvetvie EÚ je zastrešené jednou z piatich najdôležitejších politík a to Spoločnou poľnohospodárskou politikou, ktorej nariadeniami sa od 1. 5. 2004 musel začať riadiť aj český potravinársky priemysel. České potraviny začali čeliť ešte väčším dopadom globalizácie a tlakom európskej konkurencie v oblasti potravín. EÚ si dáva za základ produkovať kvalitné, bezpečné potraviny s primeranými cenami a s nie príliš veľkým negatívnym vplyvom na životné prostredie. V ČR od roku 2004 výrazne rastie počet ekologicky obhospodarovanej pôdy, počet ekologických fariem a celková produkcia a následná spotreba poľnohospodárskej produkcie s čím súvisí rozvoj biopotravinárstva, rast počtu výrobcov biopotravín a zvýšenie spotreby biopotravín. Dôsledkom tohto pomerne rýchleho rozvoja je fakt, že v ČR bola položená veľmi nízka základňa biopotravín oproti ostatným európskym štátom. Všeobecne za celé obdobie rok 2009 dosahoval najlepšie výsledky v tejto sledovanej podkategórii potravinárstva, hlavne z dôvodu neskôr dopadajúcej hospodárskej krízy na trh.

Na podporu domácej spotreby miestnych potravín boli zavedené nové reklamné označenia českých potravín akými sú KLASA, Regionálna potravina a Český výrobok. Čo sa týka zásahu do spôsobu výroby potravín, ČR ako jediná zem z európskych krajín povolila pestovanie oboch geneticky modifikovaných plodín a to kukurice a zemiakov, ktoré sú použité na následne spracovanie na formu potravín.

V poslednej časti bakalárskej práce sme sa venovali analýze a zhodnoteniu vývoja v potravinárskom priemysle od roku 2004. V produkčných charakteristikách ČR stále

zaostáva za západnou vyspelou časťou EÚ. České domácnosti majú stále vysoký 20 % podiel na výdajoch potravín z ich celkovej spotreby. Vplyvom dovozu lacnejších produktov, sa domáca spotreba potravín presúva do zahraničia. Výkonová spotreba podnikov začala klesať po roku 2008, s čím priamo súvisel pokles tržieb. V priemere sa český potravinársky priemysel podieľa na HDP zanedbateľným podielom vo výške cca 2,7 %.

V potravinárskom priemysle je zamestnané pomerne malé percento (2,67 % v roku 2011) ekonomicky aktívnych ľudí. Počet zamestnaných naďalej ubúda a tým sa produktivita práce zvyšuje. Značne narástol počet malých lokálnych podnikov vyrábajúcich potraviny a nápoje, ktoré zamestnávajú malý počet pracovníkov.

Za obdobie 2005 až 2012 zdražili české potraviny o 5 % viac ako priemerné ceny potravín EÚ. Celkovo cenová úroveň tuzemských potravín zaznamenáva nemennú rastúcu tendenciu ovplyvňujúcu okrem iného aj vývoj domácej inflácie. Český trh bol vystavený silnému cenovému nátlaku zo zahraničia, ktorý kopíruje vývoj na európskom trhu.

Vstup ČR do EÚ priniesol zvýšenú dynamiku zahraničného potravinárskeho obchodu či už u exportu, tak aj u importu. U vývozu dominujú potraviny s nižšou pridanou hodnotou a u vývozu zase naopak potraviny s vyššou pridanou hodnotou. Najväčšími zahraničnými obchodnými partnermi sú pre ČR susedné štáty ako Nemecko, Poľsko a Slovensko, v ktorých ČR vykazuje najvyššie kladné saldo potravinárskych výrobkov a nápojov.

Zmena u všetkých makroekonomických charakteristík nastala na prelome roku 2009/2010, kedy ekonomiku zasiahli značné hospodárske problémy.

Z celkového pohľadu vstup ČR do EÚ výrazne ovplyvnil tuzemský potravinársky priemysel. Ten sa musí vysporadúvať s cenovou ale aj kvalitatívnou konkurenciou zahraničných potravín z dôvodu slabej modernizácie a zefektívňovania výroby, ďalej znižovaním sebestačnosti českých potravín, výrazným záporným saldom potravinárskych výrobkov a naopak kladným saldom výroby nápojov a vzniku malých podnikov s nižším počtom zamestnancov na úkor väčších.

K vývoju potravinárskeho priemyslu do budúcnosti sa prihovára taktiež rada ekonómov, z ktorých časť zastáva aj tie najkatastrofickejšie scenáre, akými je uprednostnenie zásob potravín a poľnohospodárskej pôdy pred finančnými úsporami, ktoré môžu byť v budúcnosti úplne znehodnotené. Je teda už len na našom slobodnom uvážení a rozhodnutí, aké postavenie v oblasti preferencií a spotreby potravín zaujmeme a kam my spotrebitelia potravinársky priemysel posunieme. Jedno je však isté, jeť budeme musieť vždy.

Zoznam použitých zdrojov

BIČÍK, Ivan a Vít JANČÁK, 2005. *Procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha: SPRINT Praha. ISBN 80-86561-19-4.

BIOINSTITUT, 2009. *Nové nařízení EU o biopotravinách a ekologickém zemědělství: (ES) č. 834/2007*. [online]. Olomouc: Bioinstitut [cit. 2013-03-11] Dostupné z: http://www.ifoam.org/about_ifoam/around_world/eu_group-new/positions/pdf/IFOAMEU_dossier_new_regulation_CZ.pdf

ČESKÁ TECHNOLOGICKÁ PLATFORMA PRO POTRAVINY a POTRAVINÁŘSKA KOMORA ČR, 2009. *Přehled českého potravinářství* [online]. CTPP,PK ČR [cit. 2013-01-11] Dostupné z: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ctpp.cz%2Fcze%2Ffile%2F60a6936e20bc3ede8b14dc90c9f145d4.html&ei=idUPUcbKIofh4QTB2YDICg&usg=AFQjCNE1Zu-j_w9Bo_xkBt6moZwH7lQcQw&sig2=Ub4juBNht7HfBJvvrXR2lg&bvm=bv.41867550,d.bGE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007a. *CZ-NACE :Metodická část- Metodická příručka k Nace Rev. 2* [online]. CZSO [cit. 2013-01-05]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodicka_prirucka_k_nace_rev_2_%28cz_nace%29/\\$File/metodicka_prirucka_cz_nace_rev_2.pdf](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodicka_prirucka_k_nace_rev_2_%28cz_nace%29/$File/metodicka_prirucka_cz_nace_rev_2.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007b. *CZ-NACE: SEKCE A- Vysvětlivky zemědělství, lesnictví a rybolov*. [online]. CZSO [cit. 2013-01-05]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/FA003D1AC0/\\$File/021608v01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/FA003D1AC0/$File/021608v01.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007c. *CZ-NACE: SEKCE C- Vysvětlivky zpracovatelský průmysl*. [online]. CZSO [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/FA003D32E2/\\$File/021608v03.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/FA003D32E2/$File/021608v03.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2009. *Změny ve struktuře jednotlivých sekcí a oddílů ve srovnání podle OKEČ a CZ-NACE* [online]. CZSO [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.czso.cz%2Fcsu%2Fklasifik.nsf%2Fi%2Fzmeny_ve_strukture_je

dnotlivych_sekci_a_oddilu_ve_srovnani_dle_okec_a_cz_nace_analyza%2F%24File%2FAnal
%25C3%25BDzaOKE%25C4%258CxNACE.doc&ei=MtMPUbHdHcan4ATG7oHgCQ&usg
=AFQjCNGp1NcNOcIA67ADRe-
aLPJiXpGuPQ&sig2=H_J9dvmpMWHMPeJN8M2NJA&bvm=bv.41867550,d.bGE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012a. *Spotřeba potravin a nealkoholických nápojů* [online]. CZSO [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/C40050A1DB/\\$File/21391201.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/C40050A1DB/$File/21391201.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012b. *Spotřeba alkoholických nápojů a cigaret* [online]. CZSO [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/C40050A1DC/\\$File/21391202.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/C40050A1DC/$File/21391202.pdf)

ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚŘAD, 2012c. *Čtvrtletní finanční ukazatele-Metodika* [online]. CZSO [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zakladni_financni_ukazatele_metodika

ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚŘAD, 2012d. *Tab.3.2 Tržby z průmyslové činnosti* [online]. CZSO [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/i/tab32_prur_13/\\$File/prucr031513_32.xls](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/i/tab32_prur_13/$File/prucr031513_32.xls)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013a. *Ceny průmyslových výrobců-Metodika* [online]. CZSO [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/ceny_prumyslovych_vyrobcu

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013b. *Tab.2 Indexy cen výrobců- časové řady* [online]. CZSO [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/i/tab_2_ipccr/\\$File/ipccr041513_2.xls](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/i/tab_2_ipccr/$File/ipccr041513_2.xls)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013c. *Tab.2 Zahraniční obchod podle CZ-CPA v národní pojetí* [online]. CZSO [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/i/tab_2_vzonucr/\\$File/vzonucr040813_2.xls](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/i/tab_2_vzonucr/$File/vzonucr040813_2.xls)

DUSPIVA, Michal, 2010. *Vlivy europeizace v oblasti enviromentální dimenze společné zemědělské politiky Evropské unie- případ České republiky*. Brno. Diplomová práce.

Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií.

EVA ZAMRAZILOVÁ, 2013. *Ceny potravin a český spotřebitel* [online]. ČNB [cit. 2013-04-15]. Dostupné z:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_pro_jevy/vystoupeni_projevy/download/zamrazilova_20130325_zofin.pdf

FOJTÍKOVÁ, Lenka a Marian LEBIEDZIK, 2008. *Společné politiky Evropské unie: Historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7179-939-9.

FOOD FOR THOUGHT, 2012. *Czech Republic The food and Drink Market* [online]. Ženeva: FFT [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://www.fft-geneva.com/country/Czech_Republic_Food_Drink_Markets_Synopsis.pdf

FOOD DRINK EUROPE, 2011a. *Annual Report 2011* [online]. Brusel: FDE [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/publications_documents/1527_Food_DrinkEurope_AR11_12_FINAL_7.6.2012.pdf

FOOD DRINK EUROPE, 2011b. *Priorities for the development of an EU industrial Policy for food* [online]. Brusel: FDE [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/publications_documents/Final_FDE_competitiveness_web2.pdf

GREEN MARKETING, 2009. *Český trh s biopotravinami 2009*. Praha: Green marketing. ISBN 978-80-86835-04-4.

HALÁSKOVÁ, Martina, 2003. *Využívání předvstupních fondů pro potřeby regionů soudržnosti*. Ostrava: Vysoká škola báňská- Technická univerzita Ostrava. 140 s. ISBN 80-248-0395-X.

HOMOLKA, Jaroslav, 1995. *Problematika potravinářského průmyslu a jeho vztah k zemědělské výrobě* [online]. AGRIS [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/61/139510/Homolka.pdf

KUBU, Eduard, 2005. *České (československé) transformační kontinuity 20.století: Problémy struktury ekonomiky, technicko- technologické vyspělosti a podnikatelsko- manažerských elit.* ,Praha: VŠE v Prahe, č.3, s.230-246. ISSN 0572-3043.

MEZERA, Jozef, 1995. *Strukturální změny v potravinářském sektoru* [online]. AGRIS [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/61/139549/mezera.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2004. *Koncepce potravinářství ČR po vstupu ČR do EÚ (2004-2013)* [online]. MZE ČR [cit. 2013-01-17]. ISBN 978-807-084-370-3. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/3045/_16452_32655_Koncepce_potravinarstvi__2004_2014__1_.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2005a. *Pěstování geneticky modifikovaných plodin v ČR* [online]. MZE ČR [cit. 2013-02-20]. ISBN: 80-7084-408-6. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/17398/GMO_text.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2005b. *Panorama potravinářského průmyslu 2004* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-10]. ISBN 80-7084-447-7. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6552/Panorama_2004.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2006. *Panorama potravinářského průmyslu 2005* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-10]. ISBN 80-7084-546-5. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6540/panorama_2005.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2007. *Panorama potravinářského průmyslu 2006* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-12]. ISBN 978-80-7084-657-5. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6544/Panorama_2006.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2008. *Panorama potravinářského průmyslu 2007* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-12]. ISBN 978-80-7084-737-4. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6556/Panorama_2007.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2009. *Panorama potravinářského průmyslu 2008* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-12]. ISBN 978-80-7084-848-7. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6560/Panorama_2008.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2010a. *Zelená zpráva: Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010* [online]. MZE ČR: Ústav zemědělské ekonomiky a informací [cit. 2013-03-16]. ISBN 978-80-7434-005-5. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/141460/ZZ_2010_komplet.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2010b. *Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2011-2015* [online]. MZE ČR [cit. 2013-03-17]. ISBN 978-80-7434-007-9. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akcni_plan_2011_2015_EZ.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2010c. *Panorama potravinářského průmyslu 2009* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-12]. ISBN 978-80-7084-943-9. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/94588/Panorama_potr.prum._2009.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2011a. *Zelená zpráva: Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2007* [online]. MZE ČR: Ústav zemědělské ekonomiky a informací [cit. 2013-03-15]. ISBN 978-80-7434-005-5. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/126387/ZZ_2007.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2011b. *Zelená zpráva: Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2011* [online]. MZE ČR: Ústav zemědělské ekonomiky a informací [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/191660/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2011.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2011c. *Panorama potravinářského průmyslu 2010* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-12]. ISBN 978-80-7434-010-9. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/141557/Panorama_PP._2010_6._12.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2012a. *Ročenka 2011- Ekologické zemědělství v České republice* [online]. MZE ČR [cit. 2013-03-17]. ISBN 978-80-7434-080-2. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/186838/Rocenka_EZ_2011_web.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2012b. *Panorama potravinářského průmyslu 2011* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/182154/mz_panorama_2011_final.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2013. *Strategie pro růst českého zemědělství a potravinářství v rámci společné zemědělské politiky EÚ po roce 2013* [online]. MZE ČR [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CEUQFjAC&url=http%3A%2F%2Fagri.cz%2Fpublic%2Fweb%2Ffile%2F189295%2FStrategie_pro_rust____ceske_zemedelstvi_a_potravinarstvi_v_ramci_Spolecne_zemedelske_politiky_EU_po_roce_2013.docx&ei=4vR3UeHFHsWMtAam4YDgBg&usg=AFQjCNHXB5IJJM_x41PVidXiigPgnu0llw&bvm=bv.45580626,d.Yms

MINISTERSTVO VNITRA ČR, 2007. *Česká republika vstupuje do Schengenu* [online]. MV ČR [cit. 2013-03-11]. ISBN 978-80-7434-005-5. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/schengen-dokumenty-cr-vstupuje-do-schengenu-pdf.aspx>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR, 2011. *Genetické modifikace v České republice a opatření k zajištění biologické bezpečnosti* [online]. MŽP ČR [cit. 2013-03-14]. ISBN 978-80-7212-566-1. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/geneticke_modifikace/\\$FILE/oeres-geneticke_modifikace-20120822.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/geneticke_modifikace/$FILE/oeres-geneticke_modifikace-20120822.pdf)

MÍKA, Miroslav, 2003. *Vývoj zemědělsko- potravinářského komplexu a jeho příprava na vstup ČR do EU*. Praha: SONDY, s.r.o.. 71 s.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ, 2010. *Potravinářský a tabákový průmysl* [online]. NUV [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi/8-8-63/Potravinarsky-a-tabakovy-prumysl-ISIC-15-16->

NOVOTNÁ, Jana, 2004. *Zemědělská politika v České republice, budoucnost českého zemědělství v Evropské unii*. Praha. Bakalárska práca. Univerzita Karlova v Prahe, Fakulta sociálnych vied, Inštitút ekonomických štúdií.

OVESNÁ, Jaroslava a Vladimíra POUCHOVÁ, 2008. *Možnosti využití GMO pro potravinářské a nepotravinářské účely* [online]. Praha: VÚRV [cit. 2013-03-25]. ISBN 978-

80-87011-43-0. Dostupné z: <http://www.vurv.cz/files/Publications/ISBN978-80-87011-43-0.pdf>

PALÁN, Jozef, 2007. *Reforma spoločné zemědělské politiky* [online]. Praha: Parlamentní institut [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/cgi-bin/win/kps/pi/prace/pi-5-273.pdf>

PLÁŠIL, Martin, MEZERA, Jozef a et al, 2010. *Konkurenceschopnost potravinárskeho sektoru ČR* [online]. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací. [cit. 2013-01-20]. ISBN 978-80-86671-76-5. Dostupné z: <http://www.uzei.cz/left-menu/publikacni-cinnost/studie/2010/studie100.pdf>

PLCHOVÁ, Božena, ABRHÁM, Jozef a et al, 2010. *Česká republika a EU*. Praha: KRIGL, 206 s. ISBN 978-80-86912-39-4.

POTRAVINÁŘSKA KOMORA ČR, 2012. *Značka „Český výrobek“* [online]. PK ČR [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.foodnet.cz/slozka/?jmeno=Zna%C4%8Dka+%22%C4%8Cesk%C3%BD+v%C3%BDrobek%22&id=1086>

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND, 2011. *Pravidla pro udělování národní značky KLASA* [online]. SZIF [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fpkp%2Fklasa%2F1303994129075.pdf

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ INTERVENČNÍ FOND, 2012. *Regionální potravina* [online]. SZIF [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/regionalni-potravina#>

STIBOREK, Jan, 2009. *Ekonomická transformace zemí Visegrádské čtyřky*. Praha. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, Mezinárodní obchod.

TRAJHAN, Matouš, 2009. *Posouzení vlivu uplatňování agrárně politických opatření na ekonomiku zemědělsko potravinářských podniků v ČR*. Praha. Dizertačná práce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta.

ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY A INFORMACÍ, 2011. *Statistická šetření ekologického zemědělství –Zpráva o trhu s biopotravinami v ČR* [online]. ÚZEI [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/164878/Zprava_o_trhu_s_biopotravinami_za_rok_2010_final.pdf

ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY A INFORMACÍ, 2012. *Český trh s biopotravinami v roce 2010* [online]. ÚZEI [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/aktuality/cesky-trh-s-biopotravinami-v-roce-2010.html>

VOŠTA, Milan, 2010. *Společná zemědělská politika EÚ a její aplikace v ČR*. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, č. 2, s. 127- 142. ISSN 1804-1280.

WOKOUN, René, MALINOVSKY, Jan a et al, 2008. *Regionální rozvoj: Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde Praha, a. s.. ISBN 978-80-7201-699-0.

ZAHRADNÍK, Petr. *Vstup do Evropské unie: přínosy a náklady konvergence*. Praha: C. H. Beck, 340 s. ISBN 80-7179-472-4. 2003.

Zoznam skratiek

ČR	Česká republika
cca	približne
CZSO	Český statistický úrad
EAGGF	Európsky poľnohospodársky podporný a záručný fond
EÚ-15	Integračné zoskupenie prvých 15 štátov Európskej únie
EHP	Európsky hospodársky priestor
EP	Ekologické poľnohospodárstvo
EÚ	Európska únia
GMO	Geneticky modifikované organizmy
GMP	Geneticky modifikované potraviny
HPH	Hrubá pridaná hodnota
HDP	Hrubý domáci produkt
ISIC	Medzinárodná klasifikácia všetkých ekonomických činností
NACE	Nomenclature des activités économiques dans la Communauté Européene
OKEČ	Odvetvová klasifikácia ekonomických činností
PPF	Poľnohospodársky pôdny fond
RVHP	Rada vzájomnej hospodárskej pomoci
VHJ	Výrobná hospodárska jednotka
SKP	Štandardná klasifikácia produkcie
SPP	Spoločná poľnohospodárska politika
SR	Slovenská republika (Slovensko)
SZIF	Štátny poľnohospodársky a intervenčný fond

Prehlásenie o využití výsledkov bakalárskej práce

Prehlasujem, že

som bola oboznámená s tým, že na moju bakalársku prácu sa plne vzťahuje zákon č. 121/2000 Z.z. – autorský zákon, hlavne § 35 – využitie diela v rámci občianskych a náboženských obradov, v rámci školských predstavení a využitie diela školského a § 60 – školské dielo;

beriem na vedomie, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (ďalej len VŠB – TUO) má právo neziskovo, ku svojej vnútornej potrebe, bakalársku prácu využiť (§ 35, odst. 3);

súhlasím s tým, že bakalárska práca bude v elektronickej podobe archivovaná v Ústrednej knižnici VŠB – TUO a jeden výtlačok bude uložený u vedúceho bakalárskej práce. Súhlasím s tým, že bibliografické údaje o bakalárskej práci budú zverejnené v informačnom systéme VŠB – TUO;

bolo dohodnuté, že s VŠB – TUO, v prípade záujmu z jej strany, uzatvorím licenčnú zmluvu s oprávnením využiť dielo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

bolo dohodnuté, že využiť svoje dielo, bakalársku prácu, alebo poskytnúť licenciu k jej využitiu môžem len so súhlasom VŠB – TUO, ktorá je oprávnená v tomto prípade odo mňa požadovať primeraný príspevok na úhradu nákladov, ktoré boli VŠB-TUO na vytvorenie diela vynaložené (až do ich skutočnej výšky).

V Ostrave, dňa 10. 5. 2013

.....
Júlia Gaňová

Zoznam príloh

Príloha 1: Spotreba potravín, nealkoholických a alkoholických nápojov na obyvateľa za rok v období rokov 2004-2011